

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Nikola Odložilová

**Dětský časopis Ohníček v letech
1969–1977 jako nástroj propagandy
socialistického Československa**

Bakalářská práce

Praha 2020

Vedoucí práce: doc. PhDr. Blanka Soukupová, CSc.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Toto prohlášení a souhlas budou signovány vlastnoručním podpisem.

V Praze dne 6. 8. 2020

.....

Nikola Odložilová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní docentce Blance Soukupové za její odborné rady, čas, trpělivost a ochotu při konzultacích.

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se zabývá vlivem dobové propagandy na obsah dětského časopisu *Ohníček* mezi lety 1969-1977. První část práce je teoretická. Podává přehled o historii dětských časopisů a snahách působení Komunistické strany Československa na děti a mládež. Následuje samotný výzkum časopisu, který byl proveden především za pomoci obsahové analýzy. Na jejím základě bylo určeno několik tematických kategorií, které byly dále hlouběji analyzovány s cílem nalezení propagandistického obsahu. Závěr práce tvoří zhodnocení toho, jakými způsoby ovlivňovala propaganda časopis.

Klíčová slova:

Ohníček, dětský časopis, propaganda, Komunistická strana Československa

Abstract:

This bachelor thesis focuses on the influence of contemporary propaganda on content of children's magazine *Ohníček* between 1969–1977. The first part of the thesis is theoretical and provides an overview of the history of children's magazines and the efforts of the Communist Party of Czechoslovakia to influence children and youth. Research of the journal itself follows. The research was carried out mainly with the help of content analysis. Based on it, several thematic categories were identified, and then further analyzed in more depth to identify propagandistic content. The conclusion of the thesis is an evaluation of the ways in which propaganda influenced the magazine.

Key words:

Ohníček, children magazine, propaganda, Communist Party of Czechoslovakia

Obsah

1. Úvod	6
1.1. Cíl	6
1.2. Vzorek	8
1.3. Metody	10
2. Dětské časopisy ve světle vybrané literatury	12
2.1. Vybrané dětské časopisy vydávané v letech 1969–1977	15
3. Komunistická strana Československa a mládež.....	18
3.1. Vzdělání a výchova.....	19
3.2. Volný čas.....	23
4. Dětský časopis Ohníček v letech 1969–1977 jako nástroj propagandy socialistického Československa	27
4.1. Nejvíce angažované rubriky.....	27
4.1.1. Trásničky	27
4.1.2. Připomeňme si	28
4.1.3. Čísla nám vyprávějí	30
4.1.4. Pionýrské glosy.....	30
4.2. Volný čas a zábava	31
4.3. Beletrie	33
4.3.1. Komiksy	36
4.4. Poradna časopisu	38
4.5. Vzdělávání a výchova.....	40
5. Závěr.....	44
6. Seznam použitých pramenů a literatury	47

1. Úvod

1.1. Cíl

V této práci vycházím z předpokladu, že dobová komunistická propaganda ovlivňovala dětskou četbu. Cílem mé práce je zjistit, jakými způsoby se tato propaganda promítla do dětského časopisu *Ohníček* mezi lety 1969–1977, tedy v prvních letech tzv. normalizace. Zároveň se pokusím zhodnotit, zda časopis sloužil pouze jako nástroj propagandy nebo dokázal vytvořit kvalitní i čtenářský obsah.

Dle Formánkové (2007) si totalitní i autoritativní režimy velmi dobře uvědomovaly, že děti snáze podléhají vnějším vlivům. Snažily se proto ovlivnit jejich utvářející se vztah ke světu a systému hodnot. Ideologická témata byla předkládána nejen v dětských knihách, ale i v časopisech. Některé tituly byly vytvářeny pouze za účelem šíření propagandy, jiné jí byly nuceny dávat prostor (Švec 2014, s. 53).

Ve své práci používám dvě klíčová slova: dětský časopis a propaganda. Dle Švece (tamtéž, s. 9) jsou dětské časopisy „často prvním, či přinejmenším jedním z prvních masových médií, s nimiž se malý mediální konzument setká. Ustavují způsob, jímž se později s obsahem médií a se samotnou jejich existencí vyrovnává, jímž je integruje do svého života. Bývají jednou z prvních praktických cvičebnic „mediální gramotnosti“, přičemž obvykle reflektují specifickou dětského čtenářství a jeho psychologických podmínek a jeho vývojových zvláštností.“ Jsou nositeli specifických textových žánrů uzpůsobených dětem (dobrodružné komiksy a pohádky). Objevují se v nich ale téměř všechny žánry literatury pro děti a mládež, jako jsou romány, báje, pověsti, encyklopedické příspěvky a mnoho dalších (tamtéž, s. 45).

V případě propagandy vycházím z definice Burtona a Jiráka (2001, s. 136), podle kterých je propaganda „soustředěná a promyšlená snaha získat veřejnost pro určitý pohled na nějaké téma, určité jednání či osvojení si určitého souboru představ a názorů (určité ideologie) a současně stejně soustředěná a promyšlená snaha vyloučit jakékoliv pohledy, představy či ideologie alternativní“. Koukolík (2010, s. 198) ve své definici určuje i cíl propagandy, kterým je získání nebo udržení politické moci. Mezi nejčastěji užívané propagandistické nástroje patří předkládání názorů autorit místo věcných argumentů,

využívání celebrit, citace vytržené ze souvislosti, dezinformace (předkládání lživých výroků) nebo démonizace nepřátel (tamtéž, s. 199–200).

Tato práce časově zabírá období let 1969–1977, tzn. období po porážce pražského jara až po vydání Charty 77. Jedná se o první roky tzv. normalizace¹, která ukončila nadějný společenský vývoj roku 1968, během něhož docházelo k postupnému politickému uvolňování. To se vyznačovalo například zrušením cenzury nebo zakládáním nekomunistických společenských organizací (Emmert 2007, s. 18). Vpád armád zemí Varšavské smlouvy v srpnu 1968 tento vývoj ukončil a započal proces znovuoobnovení vedoucí úlohy KSČ. Významnou úlohu v tomto procesu sehrála Státní bezpečnost a opětovné zavedení přímé kontroly nad sdělovacími prostředky. Uplatňovala se tzv. kádrová politika, díky které měli do vedoucích pozic ve straně pronikat jen lidé, kteří se zcela ztotožňovali s politikou vedení. Čistky ve vlastních řadách měly zajistit odstranění všech reformistických sil. (Otáhal 2002, s. 46–49). Ti, co byli vyloučeni ze strany, se potýkali s diskriminací, která se dotýkala i jejich rodin. Například dětem mohla být odepřena možnost studia na vysoké škole. Loajalita k novému vedení strany se stala novým kritériem sociálního vzestupu (Kalinová 2007, s. 351). Ústřední osobností této doby se stal Gustáv Husák, který měl přímou podporu Sovětského svazu, a který byl od roku 1975 prezidentem Československa. I přes snahu KSČ o potlačení reformních skupin nejen ve svých řadách, ale i ve společnosti, nastalo v druhé polovině 70. let jejich oživení (Bednařík, Jiráček a Köpplová 2011, s. 323–324). Rok 1977 značí vznik občanské iniciativy Charty 77, která ve svých dokumentech upozorňovala na československé zákony, které nebyly v souladu s mezinárodními pakty o lidských, občanských, hospodářských, sociálních a kulturních právech (Císařovská a Prečan 2007, s. 15). Charta 77 byla nejen reakcí na porážku pražského jara, ale také reakcí na Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) z roku 1975. V tomto dokumentu se podepisující státy mimo jiné zavázaly respektovat základní lidská práva a svobody, včetně svobody vyznání, názoru a svědomí (tamtéž, s. 26).

---

¹ Pojem normalizace se používá pro označení celého období mezi lety 1969–1989. Lze ho vykládat také jako „obnovení pořádku“, protože se vyznačuje znovuoobnověním vedoucího postavení Komunistické strany Československa (Otáhal 2002, s. 5–6).

1.2. Vzorek

Ve své práci se budu zabývat dětským časopisem *Ohníček*, který vycházel mezi lety 1950–2001 jako všeobecně zaměřený časopis. *Ohníček* byl nejdříve vydáván pod Československým svazem mládeže, od roku 1970 pak pod Československou ústřední radou Pionýrské Organizace SSM v nakladatelství Mladé fronty. V průběhu prvních tří let se v jeho vedení postupně vystřídal František Holešovský², Svatopluk Hauser³ a Alois Poledňák⁴. V roce 1953 se pozice šéfredaktora ustálila s nástupem Jiřího Binka⁵, který ve funkci setrval až do roku 1971. Jeho nástupkyně Marie Lapáčková⁶ zastávala pozici šéfredaktorky 15 let. Žádní následující šéfredaktoři *Ohníčku* již takto dlouho v časopise nepůsobili (Dokoupil 2002, s. 173). V lednu 1969 došlo ke změně periodicity časopisu, kdy se z měsíčníku stal čtrnáctideník, který vycházel po celý rok od září do srpna.

Ohníček byl určen pro děti ve věku 8–12 let, tedy odrostlým čtenářům *Mateřidoušky*, a od roku 1967 i *Sluníčka*. Časopis vycházel barevně s ilustracemi a fotografiemi na každé straně. Měl navázat na zaniklý titul *Plamen mládeže*⁷, jehož hlavním účelem byla propagace komunistického režimu (Švec 2014, s. 138-139). I proto v první polovině 50. let *Ohníček* čerpal hlavně ze sovětských pionýrských časopisů a předkládal dětem obsah propagující komunistické ideály. S nástupem Jiřího Binka se časopis snažil rozvíjet svůj literární charakter (Dokoupil 2002, s. 174). V 60. letech již *Ohníček* postupně pouštěl od ideologických materiálů a stával se kvalitním dětským periodikem, které se snažilo o co nejbohatší obsah. Ten se vyznačoval pestrou beletrií, zájmovými rubrikami, návody, hádankami a soutěžemi. *Ohníček* vydával jak materiály domácích, tak zahraničních autorů. Na konci 60. let přesahoval jeho náklad více než 250 000 výtisků (Švec 2014, s. 439).

---

²František Holešovský byl průkopníkem teorie ilustrace pro děti a teorie estetické výchovy. Snažil se podporovat kvalitní umělecké produkce pro děti a mládež a ovlivnil vývoj ilustračního umění. K jeho dílům patří např. *Naše ilustrace pro děti a její výchovné působení* nebo *K systému estetické výchovy na národní škole* (Spousta 2004, s. 118–122).

³Svatopluk Hauser působil v letech 1948-50 jako šéfredaktor dětského časopisu *Vpřed* (Švec 2014, s. 593).

⁴Alois Poledňák byl autor ideologických publikací o mládežnických organizacích, poslanec a ředitel Československého filmu (*Městská knihovna v Praze*).

⁵Jiří Binek působil jako publicista a redaktor hned v několika časopisech: *Mateřidouška*, *Květy*, *Rovnost*, *Svět práce* aj. V nakladatelství Mladé fronty zastával pozici redaktora poezie. Angažoval se i v politice, konkrétně v orgánech Komunistické strany Československa, Svazu české mládeže či Svazu československého sovětského přátelství. Během normalizace pomáhal s vydáváním děl několik autorům, např. Jan Skácel, Oldřich Mikulášek či Ludvík Kundera (*Badatelna.eu: paměťové instituce on-line*).

⁶Marie Lapáčková byla manželkou Jiřího Lapáčka (1924–2000), který psal pro *Ohníček* náměty pro *Otazníky detektiva Štíky*, jeho jméno nebylo v časopise uváděno, právě kvůli pozici Marie Lapáčkové (Müller in Kalousek a Lapáček 2012, s. 119).

⁷Tento časopis vycházel jen jeden školní rok 1949/50. Objevovala se v něm tak agitační beletrie, články o vítězství pracujících nebo SSSR (Švec 2014, s. 469).

Ve sledovaných letech vycházelo každé číslo časopisu v rozsahu 32 stran a stálo 1,60 Kčs⁸. Výjimkou byla občasná prázdninová dvojčísla, která vycházela ve dvojnásobném rozsahu a stála 3,30 Kčs. Hlavní motiv titulní strany tvořila fotografie, kresba nebo krátký kreslený příběh. Dvě závěrečné strany byly vždy věnovány komiksu. *Ohníček* neměl žádný úvodník, jeho první strany byly převážně věnovány krátkým povídkám. V případě, kdy časopis připomínal důležitá výročí a osobnosti, byly úvodní strany vyhrazeny pro tyto příspěvky. Jednalo se například o článek k 50. výročí Československé republiky, *Co asi nevíte o naší zemi*, který byl plný zajímavostí o Československu (*Ohníček* 19(2), s. 45). Zhruba dvě třetiny obsahu byly věnovány dětské beletrii, zbytek prostoru vyplňovaly pravidelné i nepravidelné rubriky.

Mezi pravidelné rubriky, které v *Ohníčku* v letech 1969–1977 vycházely, patřily *Trásničky*. Ty vycházely po celé sledované období v rozsahu 1–2 stran. Dětem přinášely zajímavosti a zprávy nejen z domova, ale i ze zahraničí. Od 22. ročníku *Ohníčku* (1971–1972) se mezi pravidelné rubriky zařadily tři krátké odstavce *Proč? Jak? Co?* Jak již název napovídá, každý z těchto odstavců odpovídal na krátkou otázku z různých oblastí. Děti v časopise pravidelně nacházely i dvojstranu s návody a tipy, která v průběhu sledovaných let několikrát změnila svůj název. Nejprve vycházela pod názvem *Všechno, co je tady slečnám i pánům dohromady*, během 21. ročníku (1970–1971) *Pár bodnutí*, během 22. ročníku (1971–1972) *Pionýrské kukátko* a nakonec od 23. ročníku (1972–1973) jen *Kukátko*. Změnami názvu si prošla i pravidelná zábavná dvojstrana plná vtipů. Ty nejprve vycházely pod názvem *Made in Popletov*, od 21. ročníku (1970–1971) poté jako *Pionýrský kinematograf*, a nakonec od 26. ročníku (1975–1976) pod názvem *Z redakční ponožky žížaly Sámošky*.

Mezi redaktory, kteří v letech 1969–1977 do časopisu pravidelně přispívali, patřil například Ivo Pechar, spisovatel a redaktor několika českých časopisů, který byl znám především svými komiksy (*Literární noviny* 2020). Karel Soukup byl fotoreportér, který pro *Ohníček* a další dětské časopisy nejen psal, ale i fotografoval. Jeho nejčastějšími příspěvky byly reportáže (*Karel Soukup*). Mezi členy redakce patřili také manželé Vojtěch a Růžena Steklačovi. Steklač od roku 1971 působil jako šéfredaktor *Pionýra*, a do časopisů přispíval především prózou, zatímco jeho žena působila v překladatelské sekci (Janoušek 1998, s. 418). Vojtěch Steklač publikoval nejen pod svým jménem, ale také pod

---

⁸ Pro představu uvádím ceny některých potravin v roce 1969: čokoláda – 9 Kčs/100g, chleba – 2,60 Kčs/kg, rýže – 5 Kčs/kg, brambory – 0,80 Kčs/kg, máslo 40 Kčs/kg (Breuerová 2018, s. 8).

pseudonymy Velký Pirát, Kapr či Růžek, pod kterými psal především komiksy. Nejvíce se proslavil svými povídkami o Boříkovi a jeho kamarádech – *Boříkovy lapálie*. Jako ilustrátorka pak v časopise působila Eva Průšková.

Informace o redakční radě *Ohničku* byly v časopise uváděny jen roku 1971, poté byla zveřejňována jen jména redaktorů a šéfredaktora. Poslední známé složení redakční rady z 16. čísla 21. ročníku *Ohničku* je následující: spisovatelé Karel Černý, dr. Jan Červenka a dr. Jaroslav Tichý, ilustrátorka Eva Průšková, zoolog dr. Jiří Felix a bohemistka dr. Jaroslava Hrabáková. I přes krátké období necelých tří ročníků, kdy jsem mohla sledovat informace o redakční radě, nezůstalo její složení úplně stejné. Dr. Jaroslava Hrabáková a Eva Průšková nahradily v tomto období původní členy Růženu Steklačovou a redaktora Václava Chmelíře.

1.3. Metody

Média se charakterizují jako formy veřejné sociální komunikace, která jsou dostupná velkému počtu uživatelů (Bednařík, Jirák a Köpplová 2011, s. 15). Tvoří neodmyslitelnou součást života společnosti, která se snaží svým členům předkládat hodnoty a normy, na jejichž základě funguje. A právě média mohou sloužit jako důležitý nástroj šíření těchto norem. Podílejí se totiž na tom, co se jedinec dozvídá o světě, a mohou se stát hlavním zdrojem myšlenek a názorů, a tím tedy ovlivnit jednání a uvažování lidí. To je také důvod, proč byla v minulosti často vystavována pokusům o ovládnutí a kontrolu. (Burton a Jirák 2001, s. 14–15). A právě k takovému ovládnutí médií došlo v Československu po únoru 1948. Jejich hlavním úkolem měla být propagace politiky KSČ a formování veřejného mínění. Tento cíl odpovídal leninské představě o tisku jako o „kolektivním organizátorovi a propagátorovi“ (Bednařík, Jirák a Köpplová 2011, s. 254–256). Výzkumy médií se věnují dětskému publiku již od svých počátků a zabývají se nejen samotným obsahem, ale i účinky reklamy a mediálního násilí nebo rolí médií v socializaci jedince do společnosti (Švec 2014, s. 16). Švec (tamtéž, s. 10) ve své knize upozorňuje i na to, že dětským periodikům nebylo ve výzkumu věnováno dostatečné pozornosti. Jako jeden z důvodů uvádí to, že dětské časopisy byly považovány spíše za triviální literaturu bez nadčasové platnosti, ale například i to, že se tiskly na nekvalitním a levném papíře, což omezilo jejich fyzickou trvanlivost.

Pro svou práci jsem si nejprve vymezila časové období, ve kterém budu jednotlivá čísla časopisu *Ohníček* sledovat. Vybrala jsem si roky 1969–1977, které představují první roky tzv. normalizace. Po vymezení časového období následovala excerpce jednotlivých čísel časopisu. Jako hlavní analytickou metodu jsem použila obsahovou analýzu, která patří mezi základní výzkumné metody pro studium medializovaných textů (Burton a Jirák 2001, s. 33). Texty jsem si rozdělila na jednotlivé články, které jsem přiřazovala k literárním žánrům, a snažila se najít jejich ústřední motivy. Na základě této analýzy jsem vymezila základní okruhy témat, které časopis dětem překládal. V rámci těchto témat jsem dále hlouběji zkoumala, jak byly jednotlivé články ovlivněny dobovou propagandou. Jedná se konkrétně o tyto tematické okruhy: volný čas a zábava, poradna časopisu, beletrie a vzdělání s výchovou. Zvlášť jsem se poté zaměřila na 4 rubriky, které jsem identifikovala jako ty nejvíce zatížené propagandou. Další klíčovou metodou pro mě byla komparace, jejímž objektem byl obsah jednotlivých rubrik na stránkách *Ohníčku* v letech 1969–1977. Cílem bylo zjistit, jaká byla míra zatížení časopisu propagandistickým obsahem. Kritériem pro tuto komparaci byla intenzita a změna rozsahu propagandistického obsahu.

2. Dětské časopisy ve světle vybrané literatury

Dětské časopisy jsou součástí pestré žánrové skladby literatury pro děti a mládež, která je stavěna v protikladu k literatuře pro dospělé, a zpravidla se vymezuje pro čtenáře ve věku 3–16 let (Čeňková 2006, s. 12). Její důležitou součástí, zejména u některých žánrů, jsou ilustrace. Ty jsou v některých případech přinejmenším rovnocenné literárnímu textu. Můžou mu ale být i nadřazeny, jako je tomu například u komiksu (tamtéž, s. 17).

Za předchůdce dětských periodik se považují dětské přílohy publikované v časopisech pro dospělé a periodický tisk se samostatnými uzavřenými příběhy. První dětské časopisy začaly ve světě vycházet v poslední třetině 18. století. Za první dětský časopis je pokládán německý týdeník *Der Kinderfreund*⁹ (1775–1782), který byl v letech 1780–1782 vydáván i v Praze (Švec 2014, s. 38). Prvním českým dětským časopisem byla *Bibliotika mládeže*, která vycházela v letech 1843–1846¹⁰ pod vedením J. V. Vlasáka (Chaloupka a Voráček 1984, s. 24). Během druhé poloviny 19. století vzrostl počet dětských časopisů, a to především díky učitelům a vychovatelům, kteří je pokládali za vhodný a efektivní vzdělávací prostředek. Jednalo se například o časopisy *Včelka* (1850–1856), *Budečská zahrada* (1869–1889), *Malý čtenář* (1882–1941) a mnoho dalších (tamtéž, s. 25). Na začátku 20. století expanze počtu dětských časopisů nadále pokračovala. Za literárně hodnotné Chaloupka s Voráčkem (1984, s. 75) pokládají časopisy *Jaro* (1907–1914), později *Nové Jaro* (1919–1921), *Vzkříšení* (1905–1915) a *Dětský máj* (1905–1915). V této době začal vycházet i první časopis pro dívky *Česká dívka* (1904–1914), který vycházel jako příloha *Krásného čtení* (tamtéž, s. 75).

Pravý rozmach zažily dětské časopisy ve 20. letech 20. století. Jeho příčinou byla především společenská situace, která vedla ke vzniku mnoha nových institucí (politických, zájmových apod.) a komerčních možností, které umožnily vydávání časopisů. Mezi ty nejčtenější časopisy patřil již výše zmíněný titul *Malý čtenář*, dále *Radost* (1924–1942), *Roj* (1932–1942) a *Kohoutek* (1922–1930) (tamtéž, s. 168). *Kohoutek* byl komunistický časopis, do kterého přispívali levicoví autoři, a jehož příspěvky byly zaměřeny na výchovu k tzv. proletářskému internacionalismu. Časopis byl oficiálně odmítnut a bylo zakázáno jeho šíření po školách. Po jeho zániku ho nahradila příloha *Rozsévačka* a jiné dětské

---

⁹ „První dětský časopis ve Francii začal vycházet roku 1782, v Rusku roku 1785, ve Velké Británii roku 1788 a v USA roku 1789.“ (Švec 2014, s. 39)

¹⁰ Švec (2014, s. 200) uvádí jako první roky vydávání 1828–1832. Časopis prý ale v tomto období zanikl kvůli nízké popularitě a byl znovuobnoven roku 1843.

přílohy v *Rudém právu*. Mezi další komunistické časopisy patřila například *Včela* (1934–1938) a *Maják* (1924–1938) (tamtéž, s. 169). Rok 1922, kdy začíná vycházet časopis *Kohoutek*, označuje Polák (1987, s. 71) jako milník nástupu socialistické literatury pro děti a mládež. Na konci 20. let se socialistická literatura soustředila především na *Rozséváčky* a *Haló-noviny*. Strana se snažila dětem předávat socialistické ideály srozumitelnou formou a opírala se přitom o domácí i světové autory. Využívala k tomu například dílo Ivana Olbrachta *Anna proletárka* nebo *Nejkrásnější svět* od Marie Majerové. Ta ve svém románu píše o cestě mladé dívky k dělnickému hnutí. Mezi další publikované autory patřili také S. K. Neumann či Jiří Wolker (tamtéž, s. 71–72).

Úplnou kontrolu nad tiskem a veřejnými sdělovacími prostředky získala komunistická strana po únoru 1948. Došlo k redukci počtu časopisů obecně, nejen těch dětských. Nově mohla periodika vycházet jen pod stranami Národní fronty nebo ve vydavatelstvích centralizovaných společenských organizací. Pro jejich kontrolu byla roku 1953 zřízena Hlavní správa tiskového dohledu (Švec 2014, s. 145). Cenzura měla oficiálně chránit státní a hospodářské tajemství a také tzv. obecný zájem. Za touto formulací se ukrýval politický zájem, který měl zabránit šíření jakékoliv informace poškozující komunistickou stranu a její zájem. Časopisy mohly jít do tisku až po schválení cenzurního úředníka, který rozhodoval podle seznamu utajovaných skutečností, osob, děl a událostí, které nesměly být uveřejňovány. Cenzurní funkci vykonávali i tzv. dohlížející redaktori, působící přímo v redakcích časopisů (Kaplan 2008, s. 269–270).

Na začátku 50. let byla vytvořena nová struktura dětského tisku, v němž každá věková kategorie mladších dětí měla jen jeden titul, starší věková kategorie měla na výběr z více možností. Každý časopis měl v této nové struktuře, která se udržela až do roku 1989, jasně dané místo (tamtéž, s. 158). Nejmladším dětem byl určen časopis *Sluníčko*, předškolním dětem *Mateřídouška*. Pro děti mladšího školního věku vycházel *Ohníček* a pro starší školní věk *Pionýr* a *Sedmička pionýrů*. Tuto základní soustavu doplňovaly ještě zájmové časopisy o vědě a technice jako *ABC mladých techniků a přírodovědců*, *Věda a technika mládeži*, *Pionýrská stezka* (Chaloupka a Voráček 1984, s. 483).

V následujících letech dětské časopisy plnily především jednu funkci, a tou byla podpora ideologie. O tom svědčí i článek P. Hykeše, vydaný roku 1949 ve *Štěpnici*, který pojednává o funkci dětských časopisů „*Časopisy musí organizovaně přispívat k vytváření nového světového názoru a vychovávat v duchu socialistické morálky; tj. musí být*

politické. Musí především ukazovat pracujícího člověka v jeho boji proti všem špatným měšťáckým přežitkům, jako je egoismus, ziskuchtivost, vykořisťování, halasně vlastenčení, vedoucí k imperialistickým válkám. Musí zdůrazňovat úsilí lidovědemokratických států o mír, spolupráci všech pracujících na celém světě, nové lidovědemokratické vlastenectví, založené na úctě k jedinci, kolektivu národnímu i světovému.“ (Hykeš 1949, cit. podle Švec 2014, s. 147–148) Časopisy měly jasně dané, o čem mohou, nemohou a musí psát. Například skautingu, náboženským, legionářským či prvorepublikovým námětům se měly vyhýbat (tamtéž, s. 150). Časopisy měly dětem předkládat témata vyzdvihující školu a Pionýrskou organizaci SSM, z nichž chtěl režim vytvořit středobod dětského světa. Zároveň prezentovaly i „neradostný a šedivý“ život dětí na druhé straně „železné opony“. Spolu s tímto obrazem se připomínalo, že přesně takový život byl i v meziválečném Československu. To mělo v dětech vytvořit pozitivní vztah ke své vlastní vlasti a dobovému společenskému uspořádání (Knapík a Franc, 2018, s. 234–235).

V druhé polovině 50. let a zejména v 60. letech začala propaganda z dětských časopisů ustupovat. Zásahu na tom měla nejen první kritická reflexe Pionýrské organizace z roku 1956, ale i vytrvalá kritika pedagogických pracovníků týkající se kvality dětských periodik (tamtéž, s. 231). V polovině 60. let z dětských periodik již téměř vymizely politické agitace a dobová propaganda, a dokonce se začali vydávat i doposud zakázaní autoři, jako byl například Jaroslav Foglar (Švec 2014, s. 153).

Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy z roku 1968 a následujícím politickém vývoji se dohled nad časopisy opět zpřísnil. Ten trval až do roku 1989. Stranickou kontrolu nad časopisy prováděl Český úřad pro tisk a informace. Postupně docházelo k administrativním zásahům do struktur časopisů a k personálním změnám v jejich redakcích. Časopisy musely do svého obsahu opět zařazovat stranické a pionýrské materiály (např. texty o stranické historii, materiály k důležitým výročím či prezentace dobrých hospodářských výsledků). Postupem let se situace ustálila, a i přes kontrolu režimu mohly časopisy vydávat zajímavý obsah pro děti, jako například zprávy o západních umělcích či amerických vesmírných sondách. Kromě takto zajímavého obsahu časopisy stále musely vydávat i články o PO SSM a stranické materiály. I když se po roce 1968 tlak stranického dohledu na dětské časopisy opět zvýšil, nedosáhl v této době již takové intenzity jako v prvních letech po roce 1948. (tamtéž, s. 154–155)

2.1. Vybrané dětské časopisy vydávané v letech 1969–1977

Mezi lety 1969–1977 vycházely v Československu spolu s *Ohníčkem* další, již výše zmíněné, dětské časopisy. Mezi ně patřila například *Mateřídouška*, dále *Sluníčko*, *Čtyřlístek*, *ABC Mladých techniků a přírodovědců*, *Pionýrská stezka*, *Sedmička Pionýrů* nebo *Pionýr*. Cenným zdrojem informací pro mě zde byla kniha publicisty Štefana Švece *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*, která podává jedinečný ucelený přehled o historii českých dětských časopisů.

Nejmladším dětem byly určeny časopisy *Sluníčko* a *Mateřídouška*, jejichž podstatnou část vyplňovala literární složka (Chaloupka 1984, s. 440). Oběma časopisům se dařilo spolupracovat s významnými osobnostmi domácí literatury a výtvarného umění pro děti. Časopis *Sluníčko* vycházel jako měsíčník od roku 1967 a byl určen dětem předškolního až mladšího školního věku. Časopis byl pestrý, výtvarně zajímavý a byl rozdělen na zábavní a poznávací část. Poznávací část měla dětem předávat všestranné informace odpovídající jejich věku. „*Sluníčko* sloužilo zároveň jako hračka s úkolem probouzet v dětech zájem o vzdělání a učit je výtvarnému i literárnímu vkusu“ (Švec 2014, s. 539–540). *Mateřídouška* je nejdéle kontinuálně vycházející dětský časopis na našem trhu. První číslo vyšlo roku 1945. Časopis byl určen dětem, které již uměly číst, protože se ve svém pestrém obsahu zaměřoval na kvalitní dětskou četbu. Čtenář v časopise nacházel jak dětskou beletrii, prózu, naučné texty, tak i nejrůznější hlavolamy a křížovky. Jeho obsah byl od 50. let poznamenán dobovou propagandou a odkazoval na předválečný časopis *Kohoutek*. I v *Mateřídoušce* došlo k postupnému uvolnění od politické propagandy. Časopis se sice na konci této dekády stal oficiálním časopisem jisker, nejmladších oddílů Pionýrské organizace, jeho obsah to ale již výrazně neovlivnilo. *Mateřídouška* tak byla nadále kvalitním dětským periodikem (tamtéž, s. 365–366).

Velmi oblíbené byly u dětí komiksy, jejichž popularita byla tak velká, že díky ní vznikly časopisy specializované přímo na jejich vydávání. Jedním takovým byl časopis *Čtyřlístek*, který začal vycházet v roce 1969 (Knapík a Franc 2018, s. 232). Časopis předkládal dětem komiksovou formou příběhy čtyř hlavních hrdinů – Myšpulína, Bobíka, Fifinky a Pindi. Autorem těchto příběhů byl malíř a ilustrátor Jaroslav Němeček. Časopis byl doplňován i o jiné kreslené seriály, jako například *Polda a Olda*, *Tobiáš a Kapucínek*, *Kouzelné hodinky* a mnoho dalších. Mimo komiksů zde vycházela i rubrika odpovídající na dětské dopisy nebo také křížovky a rébusy (Švec 2014, s. 237–238).

Od roku 1957 vycházel časopis *ABC mladých techniků a přírodovědců* s podtitulem zábavně naučný čtrnáctideník pro chlapce a děvčata. *ABC* se zaměřoval na články s technickým a přírodovědeckým zaměřením. Dále se snažil dětem přiblížit literaturu faktu a non-fiction literaturu (tamtéž, s. 184–185). Mezi dětmi byl tento titul již od svého začátku velmi oblíbený například proto, že se snažil se svými čtenáři komunikovat (dával značný prostor čtenářským dopisům, na které odpovídal) nebo proto, že jako první začal vydávat stálou dívčí rubriku (Knapík a Franc 2018, s. 244). Časopis byl známý svými speciálními přílohami, jako byly třeba vystřihovánky a komiksové seriály, nebo organizováním čtenářských klubů. Během období tzv. normalizace musel obnovit spolupráci s PO SSM, kvůli které například přejmenoval svou rubriku *Kompas* na *Pionýrský kompas* (Švec 2014, s. 185–186).

Na trhu s dětskými časopisy měly značné zastoupení i tituly zaměřené na pionýry. Pro děti staršího školního věku byly určeny časopisy *Pionýr* a *Sedmička pionýrů*. *Pionýr* byl měsíčník vycházející od roku 1959. Jeho obsah byl velmi pestrý, tvořily ho beletristické, humorné a kulturní příspěvky, reportáže, soutěže a hry. Samozřejmě i on byl ovlivněn dobovou propagandou, která se zde projevovala především podporou a propagací činnosti pionýrských oddílů. Pořádal například soutěže o nejlepší pionýrský oddíl a organizoval čtenářské kluby nazvané „Pionýrské rozvědky“, které měly spadat pod jednotlivé pionýrské organizace. Během let 1968–1970 vycházel časopis pod názvem *Větrník*. V tomto období se z časopisu vytratily pionýrské příspěvky. Po roce 1970 a opětovném přejmenování na *Pionýra* se znovu staly pravidelnou součástí obsahu (tamtéž, s. 454–455). *Sedmička pionýrů* nahradila roku 1968 *Pionýrské noviny*. V prvních dvou letech vycházel časopis jen pod názvem *Sedmička*. V té době vydával atraktivní zahraniční příspěvky jako například komiksy Walta Disneyho (Knapík a Franc 2018, s. 242). Přídomek „pionýrů“ byl přidán až v roce 1970. Tento týdeník měl zprostředkovávat zpravodajství z PO SSM. Vydával i zábavný obsah, který tvořily rozhovory s celebritami, dobrodružná beletrie a popularizační zeměpisné, historické a vědecké články (Švec 2014, s. 525–526). Jako časopis zaměřený na turistiku a tábornictví vycházela od roku 1971 *Pionýrská stezka*, která měla nahradit zaniklého *Junáka* (1968–1970). Byla určena dětem staršího školního věku a svým obsahem se zaměřovala především na sport a již výše zmíněnou turistiku a táboření. *Pionýrská stezka* přinášela dětem tematické články, soutěže,

naučné seriály, ale také komiksy, ve kterých se snažila předávat ideologický obsah.¹¹ Nedílnou součástí časopisu byly také zprávy z PO SSM a rozhovory s jejími členy a funkcionáři (tamtéž, s. 462–463). Ideologii se do svého obsahu snažila začlenit co nejvíce a Švec (2014, s. 463) ji hodnotí jako dětský časopis, který byl v 70.–80. letech zřejmě nejvíce zatížen dobovou propagandou.

---

¹¹ Ne vždy úspěšně, např. „*Komiksová série na motivy televizního seriálu Třicet případů majora Zemana byla po čtyřech dílech zastavena*“ (Švec 2014, s. 463)

3. Komunistická strana Československa a mládež

„Každá výchova byla a bude determinována ideologií ve své společnosti, její ekonomikou, sociálně politickým uspořádáním i kulturou. Jaká je ideologie společnosti, její hospodářská soustava i hospodářská úroveň, sociálně politické uspořádání společnosti i její úroveň projevující se ve vědě, technice, umění a sportu i v celkovém životním způsobu, taková je i výchova společnosti.“ (Bláha 1977, s. 30)

Ihned po nástupu Komunistické strany Československa k moci v únoru 1948 začalo období budování základů socialismu. Byl nastolen nový mocensko-politický systém, nové obrysy ekonomiky i sociální struktury. Změny nastávaly téměř ve všech oblastech života společnosti a dotýkaly se všech obyvatel (Kaplan 1991, s. 5). Jedním z deklarovaných cílů strany byla převýchova národa v duchu socialismu. Svědčí o tom například projev Václava Kopeckého z IX. sjezdu strany¹², který se konal v květnu 1949 v Praze. Kopecký v projevu kladl straně za úkol ideologickou převýchovu v socialistickém duchu. Lidé měli přijmout nový světový názor, který již neodpovídal kapitalistickému řádu, a byl založený na historickém materialismu, marxismu a leninismu (*Protokol IX. řádného sjezdu KSČ 1949*, s. 348). Převýchova se měla týkat celého národa, tedy i mládeže. A právě školní výchovu mládeže označil Kopecký ve svém projevu jako nejdůležitější úsek výchovy (tamtéž, s. 368). Školství a mládeži se na sjezdu nejvíce věnoval dobový ministr školství Zdeněk Nejedlý, který označil výchovu mládeže jako základní problém budování socialistické republiky, který je třeba řešit plánovitě (tamtéž, s. 322). Krátce se o mládeži zmínil také Antonín Zápotocký, který zdůraznil, že je důležité vzbuzovat u ní zájem o praktickou práci a vychovávat z ní své zdárné nástupce (tamtéž, s. 197).

Dětem a mládeži věnovala strana značnou pozornost i v následujících letech, včetně období tzv. normalizace. Usnesení v jejích stanovách ze 14. sjezdu KSČ z roku 1971 (*14. sjezd KSČ 1971*, s. 652) uvádí, že *„Soustavná a cílevědomá péče o výchovu dětí a mládeže v duchu marxismu-leninismu, proletářského internacionalismu a socialistického vlastenectví je jedním ze základních úkolů strany.“* Z těchto stanov také vyplývá, že se strana v otázkách dětí a mládeže opírala především o Socialistický svaz mládeže¹³ a jeho Pionýrskou organizaci. Hlavním úkolem SSM mělo být získávání nových členů, rozvoj jejich všestranné zájmové činnosti, jejich výchova k pozitivnímu vztahu ke své vlasti a

---

¹² Jednalo se o první sjezd KSČ po únoru 1948.

¹³ Organizace, která vznikla jako nástupce Československého svazu mládeže.

ostatním zemím SSSR a k osvojení socialistických ideálů. Nejuvědomělejší členy měl SSM připravovat na vstup do strany (tamtéž, s. 579–580). Členem strany se podle stanov mohl stát každý občan, který uznával stranický program a stanovy, podílel se na utváření a uskutečňování politiky strany, pracoval v některé stranické organizaci a platil členské poplatky (tamtéž, s. 630). Každý, kdo chtěl do strany vstoupit, musel nejprve projít dvouletou kandidátskou lhůtou, během které měl dokázat, že bude platným členem strany. Mladí lidé a členové SSM byli přijímáni na základě doporučení orgánů a organizací SSM (tamtéž, s. 635).

Ministerstvo školství představovalo ústřední orgán zabývající se otázkami dětí a mládeže. Kromě vzdělávání zabezpečovalo toto ministerstvo také sféru mimoškolní výchovy, tedy zařízení pro péči o děti a jejich zájmovou činnost. Spadaly sem například školní družiny, jídelny nebo pionýrské domy a stanice (Knapík a Franc 2018, s. 56). Národní výbory (krajské, okresní i místní) měly v tomto ohledu také významné postavení. Spravovaly síť zařízení pro společenský a kulturní život v obcích (např. kulturní domy) a zasahovaly do oblastí sociální péče, školství i tělovýchovy (tamtéž, s. 58).

Nejvyšší vedení KSČ se záležitostmi dětí a mládeže zabývalo především při tvorbě zákonů, které se týkaly sociální péče a úpravy či struktury tisku a dalších médií pro děti a mládež. Pravidelně si nechávalo předkládat situační zprávy o dění mezi mládeží. Běžnou politiku dětí a mládeže měly na starost krajské a okresní výbory KSČ (tamtéž, s. 49-50). Mimořádnou pozornost musela strana mládeži věnovat v průběhu 60. let, kdy u ní došlo k poklesu zájmu o politický život. Nechtěla vstupovat do strany ani jiných společenských organizací (Kaplan 2008, s. 42). Jedním z pokusů o zlepšení této situace se staly besedy „Strana hovoří s mládeží“, ve kterých měla mládež možnost diskutovat s představiteli KSČ. Tyto besedy byly převážně organizovány na školách jako povinný program. I přes masovost¹⁴ akce nedošlo k výraznému zlepšení situace (tamtéž, s. 46).

3.1. Vzdělání a výchova

„Účinná výchova socialistického člověka vyžaduje jednotné politické působení všech složek naší socialistické společnosti, zejména celé ideologické fronty. Významná úloha připadá škole, vědě, kultuře, sdělovacím prostředkům, organizacím a společností,

---

¹⁴ Podle KSČ mělo proběhnout zhruba 22 tisíc těchto besed, kterých se zúčastnil necelý milion mladých lidí (Kaplan 2008, s. 46).

jejichž bezprostředním úkolem je rozvíjet vzdělávací a výchovnou činnost mezi pracujícími.“ (14. sjezd KSČ 1971, s. 580)

Cíle socialistické výchovy komunistické strany byly shrnuty v roce 1949 v již výše zmiňovaném projevu Václava Kopeckého na IX. sjezdu KSČ. Mezi tyto cíle patřilo především osvojení nového světového názoru, nové ideologie a budování pozitivního vztahu k Sovětskému svazu a jeho vůdci. Obyvatelé Československa měli být zároveň připraveni bránit socialismus a bojovat proti imperialismu (*Protokol IX. řádného sjezdu KSČ 1949, s. 348*). Mezi nejvýznamnější rysy této výchovy patřila jednotnost a všestrannost. Všichni se měli ve všem rozvíjet všestranně, bez ohledu na sociální, profesní či rasová hlediska (Jůva 1989, s. 32–33). Jedním z hlavních pilířů socialistické výchovy byla i výchova k práci, a to především manuální. Důležitou roli zde hrála škola, ve které probíhalo pracovní vyučování v dílnách nebo na pozemcích kolem školy. Podporovaly se zemědělské a lesnické brigády pro studenty (Knapík a Franc 2018, s. 35). S pracovní výchovou souvisel i kolektivismus, další důležitý pilíř socialistické výchovy. Podle koncepce Antona Semjonoviče Makarenka rodina představovala kolektiv, který respektoval potřeby kolektivu vyššího stupně, tedy socialistické společnosti. Ta proto mohla do rodinného kolektivu zasahovat (tamtéž, s. 36).

Otázku náboženské výchovy dětí a náboženství samotného komunisté řešili ihned po nástupu k moci. Vláda sice proklamovala svobodu náboženského vyznání¹⁵, ale její kroky, které se týkaly církevních škol a majetku, se církve velmi negativně dotkly (Kaplan 1993, s. 11). Katolická církev odmítala veřejně projevit loajalitu k režimu, protože byla přesvědčena o tom, že je to režim ateistický, který je k církvi a náboženství nepřátelský. Když se komunistům nepodařilo podřídit si katolickou církev na základě dohody, rozhodli se politickými prostředky omezit její vliv ve veřejném životě (tamtéž, s. 182–183). V 50. letech bylo náboženství prakticky vytlačeno ze škol. Na nejmladší generaci cílila ateistická propaganda nejvíce. Jakékoliv snahy církevních činitelů podílet se na náboženské výchově dětí a mládeže byly tvrdě trestány. V čase bohoslužeb se komunisté snažili dětem vytvářet jiný program. Ať už se jednalo o různé kulturní akce pro děti a mládež, nebo zařazování dětských pořadů do televizního vysílání v neděli dopoledne. Významnou roli v celé

---

¹⁵ Největší zastoupení měla tehdy v Československu římsko-katolická církev. Podle ministerstva vnitra se v roce 1951 ke katolické církvi hlásilo zhruba 9 milionů lidí (Kaplan 1993, s. 5).

ateistické propagandě měla také Socialistická akademie¹⁶, která k potlačování náboženství využívala racionalitu vědy (Knapík a Franc 2011, s. 59).

Na školu bylo nahlíženo jako na základní výchovně vzdělávací instituci, která nese zodpovědnost za všestranný rozvoj občanů nejen ve všeobecném a odborném vzdělání, ale i v osvojování sociálních rolí a základů komunistické výchovy (Bláha 1977, s. 78). Důraz byl kladen především na střední odborné školství a technické a přírodovědné obory (Kalinová 2007, s. 291). Dle rezoluce XIV. sjezdu KSČ měla být škola oporou socialistického státu, která staví na jednotě výchovy a výuky. V rámci výuky se mělo obzvláště soustředit na předměty, které ovlivňovaly utváření názoru o socialistické politice a světovém názoru. Důležitou roli v tomto procesu připisovala strana učitelům, jejichž politické, odborné a morální kvality měly zaručovat správnou přípravu dětí a mládeže pro život v souladu se socialistickými hodnotami. Politická aktivita byla vyžadována u všech pracovníků školských zařízení a zvláštní pozornost měla být věnována učitelům společenskovědních oborů (*14. sjezd KSČ 1971*, s. 583).

Na školách existovaly dvě formy výchovného působení na děti a mládež. Jedna byla v rámci vyučování, druhá pak v mimovyučovacích aktivitách a v působení školního prostředí. Všechny předměty se měly svým obsahem podílet na komunistické výchově. Některé se soustředily především na vědeckou, technickou, ekonomickou a pracovní výchovu, jiné na mravní a estetickou výchovu, v neposlední řadě také na výchovu tělesnou a brannou (Jůva 1989, s. 80). V mimovyučovacích aktivitách mohla škola rozvíjet u dětí zájmové aktivity, a to vědecké, umělecké, kulturní i sportovní. Rozšířené byly hromadné formy výchovné práce mimo vyučování, kam spadaly například exkurze do výrobních zařízení, kulturních institucí a přírody (tamtéž, s. 83). V rámci kultury prostředí měly školy dbát nejen na celkovou úpravu budovy, ale i na výzdobu, tzn. nástěnky, obrazy, květiny (tamtéž, s. 85).

Výchovné působení školy mělo být v jednotě s tím rodičovským. K zajištění této jednoty mělo sloužit sdružení rodičů a přátel školy, které se zřizovalo při školách, odborných učilištích, předškolních i mimoškolních zařízeních (§ 1 a § 26 zákona č. 186/1960 Sb.). I přes značné úsilí komunistického režimu v oblasti výchovy dětí a mládeže

---

¹⁶ Socialistická akademie (původně organizace Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí) se od roku 1965 snažila zaujmout místo garanta mimoškolního vzdělávání dospělých. Věnovala se také redakční činnosti, vydávala periodika, která si kladla za cíl zpopularizovat vědu a techniku. Jednalo se například o periodika *Věda a život*, *Dějiny a současnost*, *Mezinárodní politika* a další. (Knapík a Franc 2011, s. 840-841)

se dle Knapíka a France (2018, s. 108) ve společnosti rozvinul fenomén „dvojí výchovy“: „nejen rodiče, ale i děti přesně chápaly, co od nich škola očekává, jaké postoje jsou žádané. Rodiče i děti si osvojovali různé role doma a na veřejnosti, jiný vztah projevovali ke stejným hodnotám před učiteli a mezi sebou v soukromí.“

Školský systém se komunistické straně podařilo sjednotit již v roce 1948. Zákon 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství byl schválen 21. dubna a o jeho prosazení se nejvíce zasadil Zdeněk Nejedlý, ministr školství v letech 1945–1946 a 1948–1953 (Cigánek 2009, s. 148). Tento zákon upravoval dosavadní soustavu národního školství s povinnou osmiletou školní docházkou, ve které fungovaly osmileté obecné školy. Žáci po prvních pěti letech mohli přejít na gymnázia a reálky, nebo na praktičtěji zaměřenou měšťanskou školu (tamtéž, s. 16). V novém systému jednotného školství byly školy státní. Vedle mateřských škol to byly „*pětileté školy 1. stupně (národní) a čtyřleté školy 2. stupně (střední)*. Školy, které dnes běžně nazýváme střední, zákon 95/1948 Sb. nazýval pouze „*školy třetího stupně*“, které pak dělil na gymnázia, odborné školy aj.“ (tamtéž, s. 139). Všechny děti se od devíti let učili rusky (*Protokol IX. řádného sjezdu KSČ* 1949, s. 328). Dle Zdeňka Nejedlého mělo nové uspořádání školství dopřát studium všem dětem, a smazat tak rozdíly mezi dětmi bohatých a chudých rodičů (tamtéž, s. 324).

Tím, že v novém systému měly být školy státní, neumožňoval zákon o jednotné škole existenci církevních škol. Tyto školy byly buď rušeny, nebo postátněny (Cigánek 2009, s. 140–141). Za náboženskou výchovu zůstala odpovědná škola. Žáci na ni chodili dle vyznání mimo hlavní předměty, většinou v odpoledních hodinách. Rodiče měli také možnost je z náboženství odhlásit. Na samotnou výuku měly dohlížet orgány konkrétních církví (tamtéž, s. 74). Nový školský zákon přijatý roku 1953 (inspirovaný sovětským modelem organizace škol) zrušil povinnou výuku náboženství na školách, a ta byla následně umožněna jen v odpoledních hodinách. Ten, kdo náboženskou výuku navštěvoval, se poté mohl setkávat s nepříjemnostmi (tamtéž, s. 150).

Dle nového školského zákona 31/1953 Sb. o školské soustavě a vzdělávání učitelů trvala povinná školní docházka osm let. Základní vzdělání poskytovaly osmileté a jedenáctileté střední školy. Tam, kde nebylo možno zřídit střední školy, vznikaly pětileté národní školy. Odborné školy byly výběrové a bylo možno na ně nastoupit po absolvování osmileté střední školy nebo osmého ročníku jedenáctileté střední školy (§ 3, 4 a 5 zákona č. 31/1953 Sb.).

Podoba školského systému se znovu změnila roku 1960 přijetím zákona 186/1960 Sb. o soustavě výchovy a vzdělávání. Tento zákon ustanovil povinnou devítiletou školní docházku. Tím dal vzniknout devítiletým základním školám. Po úspěšném ukončení základní školy mohli studenti pokračovat na odborné učiliště či učňovskou školu, střední školu pro pracující, střední odbornou školu, střední všeobecně vzdělávací školu, podnikovou technickou školu či konzervatoř (§ 6. zákona č. 186/1960 Sb.). Roku 1968 byly zákonem č. 168/1968 Sb. znovu zřízeny čtyřletá gymnázia. Ta vznikla přeměnou středních všeobecně vzdělávacích škol.

3.2. Volný čas

Volný čas byl v socialistickém životním stylu pokládán především za prostor k všestrannému rozvoji osobnosti. Preferovaly se takové volnočasové aktivity, které se považovaly za společensky přínosné. Mezi ně patřily činnosti, které například zvyšovaly všeobecné vzdělání nebo aktivně rozvíjely sportovní a umělecké vlohy. Režim se tyto činnosti snažil institucionalizovat tak, že pro ně vytvářel, a následně řídil, vhodná zázemí, pořádal soutěže a organizoval nejrůznější přehlídky. To všechno mělo straně pomáhat při kontrole a ovlivňování volnočasových aktivit. (Knapík a Franc 2011, s. 63–64)

Svůj volný čas měli lidé trávit v zájmových spolcích a organizacích, které se komunisté snažili kontrolovat. Po roce 1948 byla většina společenských organizací podřízena státu a musela podporovat oficiální politiku. Často tak ztratila svou nezávislost a samostatnost (Kaplan 1991, s. 26). Došlo k značnému omezení vzniku nových spolků a také úbytku jejich počtu. Spolky se rušily, přeměňovaly nebo včleňovaly do nadřazených organizací. Mnoho funkcí zanikajících spolků na sebe vzala Revoluční odborová organizace (ROH). Několik spolků, ať už to byly čtenářské, hudební nebo sportovní, se začlenilo do závodních organizací ROH jako jejich zvláštní odbory – kluby (Laštovka 1998, s. 62). Péči o tělovýchovu zajišťoval od března 1957 Československý svaz tělesné výchovy, který nahradil Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport a Sokola¹⁷.

Politické uvolnění na konci 60. let vedlo k neobyčejnému nárůstu nových organizací. Čtvrtinu z těchto nových sdružení představovaly mládežnické organizace. Vznikl například Svaz klubů mládeže, Svaz vysokoškolského studentstva nebo Unie

---

¹⁷ Sokol byl nejpočetnější tělovýchovnou organizací, která sdružovala 726 tisíc členů. Z toho se jednalo o 360 tisíc členů ve věku 6–18 let (Čmolík 1979, s. 43).

středoškoláků a učňů. Osamostatnila se i organizace Pionýra a byl znovu obnoven Junák¹⁸. Do té doby byl hlavní organizací dětí a mládeže Československý svaz mládeže, který vznikl v dubnu 1949 jako jednotná masová organizace mládeže.¹⁹ (tamtéž, s. 66–68)

Stav plurality mládežnických organizací netrval příliš dlouho. Nové vedení strany, v čele s Gustávem Husákem, se již v květnu 1969 začalo zabývat urgentními otázkami týkajícími se dětí a mládeže. Mezi ně patřily i ty o ČSM a dalších organizacích. Nově vzniklé organizace často podceňovaly nebo dokonce odmítaly vedoucí úlohu strany. Jejich stanovy bývaly v rozporu s marxisticko-leninskými principy, čímž se vytratil jakýkoliv princip socialistické ideové a politické jednoty (Čmolík 1979, s. 150–151). Strana tak chtěla vybudovat opět jednotnou mládežnickou organizaci, která bude sloužit jako opora strany a připravovat členy na život v souladu se socialistickými hodnotami. To se jí podařilo v listopadu 1970, kdy byl na ustavující konferenci založen Socialistický svaz mládeže (tamtéž s. 154). Osamostatněné organizace Pionýra a Junáka zanikly v červnu 1970, kdy došlo k jejich sjednocení se SSM. Pionýrská organizace nadále fungovala jako součást SSM, měla v něm ale relativně samostatné postavení (tamtéž s. 191).

Do Pionýrské organizace SSM mohly vstoupit všechny děti ve věku 6–15 let. Nejmladší členové, děti ve věku 6–8 let, vstupovaly do jisker. To byla organizace, která měla svůj vlastní znak, slib i zákony. Mladšími pionýry byly děti ve věku 8–11 let, staršími poté děti ve věku 11–15 let. Mladší i starší pionýři skládali stejný slib, řídili se stejnými pionýrskými zákony a plnili požadavky výchovného systému organizace. Ten se skládal ze tří částí (Svatoš 1978a, s. 94–95). Jeho první část se skládala z plnění úkolů: Tři plamínky pionýrského odznaku pro jiskry, Pionýrské plameny pro mladší pionýry a Pionýrské cesty pro starší pionýry²⁰. Druhou částí byly zájmové odznaky zaměřující se na techniku, přírodovědu, kulturu, sport, turistiku a brannost. Tyto odznaky byly určeny pro pionýrské

---

¹⁸ Svaz junáků – skautů RČS byl založen v červnu roku 1919 a sdružoval několik skautských organizací. (*Historie skautingu* 1999, s. 24) Jednotná organizace Junák byla ustanovena až 22. ledna 1939. V roce 1940 však došlo kvůli nacistické okupaci ke zrušení této organizace. Ke krátkému znovuobnovení došlo ještě mezi lety 1945–48, avšak po únoru 1948 se organizace Junáka včlenila do Svazu československé mládeže (tamtéž, s. 32–35). Do Junáka mohly vstoupit děti jakéhokoliv věku, ty nejmladší z nich (do 11 let) se organizovaly ve vlčatech a světluškách. Program Junáka vycházel ze vztahu člověka k přírodě a společnosti a držel se tradiční skautské ideologie a výchovných zásad (Čmolík 1979, s. 39–40).

¹⁹ ČSM měl být jedinou organizací mládeže, jejíž hlavním úkolem byla ideologická práce mezi mládeží, rozvíjení jejich zájmové činnosti a rozšiřování členské základny. Měl tak dopomoci vychovat uvědomělé vlastence a budovatele socialismu (Čmolík 1979, s. 72–73).

²⁰ „*Plameny a Cesty umožňovaly diferenciovat činnost pionýrů s ohledem na jejich věk a zájmy, zdůraznily motivaci různorodé praktické činnosti a v obsahu politickovýchovnou a turistickou činnost... Dále se skládaly z jednotlivých důkazů (např. zručnosti, paměti, bystrých smyslů); jednotlivé důkazy pak obsahovaly několik konkrétních požadavků motivujících poznávací a zvláště praktickou činnost pionýrů*“ (Čmolík 1979, s. 166)

oddíly. Odznaky pro jednotlivce pak byly třetí částí pionýrského výchovného systému (Svatoš 1978b, s. 14–15). Základní organizační jednotkou byla pionýrská skupina, která sdružovala pionýrské oddíly. V jejím čele byl vedoucí skupiny starší 18 let, který se za činnost celé skupiny zodpovídal okresní radě PO SSM. Pionýrské oddíly byly tvořeny minimálně 15 a maximálně 25–30 dětmi. V jejich čele byl vedoucí také starší 18 let (Svatoš 1978a, st. 111–113). Mezi symboly PO SSM patřily: rudý prapor, rudý pionýrský šátek, heslo „*Vždy připraven!*“ či pionýrský znak, ve kterém je zobrazena státní vlajka, kniha a tři plameny (tamtéž, s. 82–84). I když bylo členství v SSM a jeho Pionýrské organizaci oficiálně dobrovolné, jedním z hlavních úkolů svazu bylo přilákat do svých řad co nejvíce členů. K tomu byly využívány i sdělovací prostředky, které měly za cíl seznámit občany s organizací (Čmolík 1979, str. 210).

O tělesnou výchovu a sport měl pečovat především již výše zmíněný Československý svaz tělesné výchovy a sportu a Svazarm²¹ (14. sjezd KSČ 1971, s. 580). Sport byl považován za součást socialistické výchovy, a také jako způsob zlepšování tělesné, branné a pracovní zdatnosti (Knapík a Franc 2018, s. 257).

Vzdělávání a výchova se v socialistickém Československu měly uskutečňovat především prostřednictvím institucí – školy a institucionalizovaného volného času. Snaha institucionalizovat volný čas byla společná i pro ostatní totalitní režimy²², které se pokoušely vyvolávat osobní loajalitu už u těch nejmladších obyvatel. Nejčastěji se jednalo o utváření sítě mládežnických organizací, které se pokoušely mladé lidi podchycovat a formovat (Šebek, 2010). Jednou z nejznámějších organizací byla německá Hitlerjugend, která byla určená pro chlapce ve věku od 14 let. Dívky vstupovaly do Svazu německých dívek a nejmladším dětem byly určeny organizace Jungvolk či Jungmädel (Knopp 2003, s. 7–8). Výchova německé mládeže se skládala z vojenské výchovy, politických školení nebo letních táborů a soutěží. Zdůrazňovala tělesnou zdatnost, za kterou ukrývala rasovou nauku, protože jen zdravé a silné tělo bylo předpokladem nadřazené rasy (Šebek, 2010). V Sovětském svazu děti vstupovaly do VLKSM – Všesvazový leninský komunistický svaz

---

²¹ „Svaz pro spolupráci s armádou byla masová organizace zajišťující brannou mimoškolní přípravu a sdružující branné sporty a aktivity“ (Knapík, Franc 2011, s. 903)

²² Aby se politický systém mohl nazývat totalitním, musí existovat strana či hnutí, které je nejen centrem politické moci, ale také zaštiťuje veškeré společenské funkce a vyžaduje aktivní účast obyvatel na veřejném životě. Totalitní strana se nehlasí k žádnému náboženství, naopak je spíše anti-náboženská, avšak chce společnost podřídit své vlastní ideologii, která je absolutní a omlouvá všechny prostředky, které jsou zapotřebí k dosažení vytyčeného cíle dané ideologie. V takovéto společnosti pak vládne teror, který nemusí mít podobu přímého fyzického násilí, ale může být pouze psychologický, tedy strach. Tento strach může plynout například z neustálé kontroly společnosti pomocí tajné policie, kterou strana využívá (Balík a Kubát 2004, s. 42–43).

mládeže. Tento svaz, který měl sjednotit rolnickou a dělnickou mládež, vznikl v roce 1919 pod názvem Ruský komunistický svaz mládeže (Komsomol) a k jeho přejmenování na VLKSM došlo v roce 1922. Tato organizace vyjadřovala svou solidaritu s komunistickou stranou a měla jí být oporou v šíření komunistických idejí a získávání mladých pro budování sovětského státu. Jejím členem se mohl stát každý do 23 let, pokud znal svazový program a stanovy (Acarkin 1959, s. 89-80). Také fašistická Itálie měla svou masovou organizaci pro děti. V roce 1929 vznikla na popud Benita Mussoliniho státní mládežnická organizace Balilla – Opera nazionale Balilla. Tato organizace sloužila nejen jako opora fašistické výchovy mládeže, ale také jako konkurent katolické církve a její nauky (Jireš 2018, s. 20).

4. Dětský časopis *Ohníček* v letech 1969–1977 jako nástroj propagandy socialistického Československa

Ohníček byl určen dětem ve věku 8–12 let, tedy žákům zhruba 2. až 6. tříd základních škol. Časopis neměl žádná vyhraněná témata, byl obsahově pestrý, a tak byl vhodný jak pro chlapce, tak pro dívky. Úroveň čtení u takto starých dětí by se měla nacházet ve fázi tzv. čtení s porozuměním. To znamená, že dítě již chápe text jako celek a rozumí jeho obsahu. Dokáže tedy zpracovat kontext, který je dán vztahem jednotlivých vět nebo jejich částí. Žáci 2. a 3. tříd se mohou nacházet ještě v přechodné fázi, kdy rozumí jen jednotlivých slovům, aniž by chápali obsah celé věty (Vágnerová 2012, s. 302). V tomto ohledu byl časopis vhodný jak pro začínající čtenáře, tak i pro pokročilé. *Ohníček* totiž kombinoval texty, které nebyly na čtení vůbec náročné, jako například komiksy, spolu s náročnějšími texty v podobě několika stránkových povídek.

Časopis *Ohníček* byl součástí dobové propagandy, která v určitých podobách prostupovala značnou částí jeho obsahu. Proto jsem se rozhodla následující část práce strukturovat s ohledem na to, v jaké míře byla jednotlivá témata časopisu ovlivněna propagandou. Začnu s nejvíce angažovanými rubrikami, následuje volný čas a zábava, beletrie, poradna časopisu a vzdělání s výchovou.

4.1. Nejvíce angažované rubriky

V časopise jsem identifikovala 4 rubriky, které byly dobovou propagandou ovlivněny nejvíce. Jedná se konkrétně o *Třásničky*, *Připomeňme si*, *Čísla nám vyprávějí* a *Pionýrské glosy*. Tyto rubriky svým obsahem nejvíce odpovídaly představám komunistické strany o tom, co se má dětem předávat. Jednalo se zde především o budování pozitivního vztahu k Sovětskému svazu a KSČ. Toho se časopis snažil docílit pomocí častých zmínek o SSSR, jeho žádoucích osobnostech a významných výročích. Zároveň docházelo i k propagaci Pionýrské organizace SSM. Veškerá tato „politika“ byla nenápadně infiltrována do obsahu následujících rubrik.

4.1.1. Třásničky

Třásničky byly pravidelnou rubrikou, která sloužila jako zdroj krátkých zpráv a zajímavostí z domova i ze světa. Ale právě ty světové byly značně omezené, protože podstatnou část těchto zpráv tvořily informace o Sovětském svazu nebo o zemích

spadajících do socialistického bloku. Knapík a Franc (2018, s. 420) uvádějí, že děti měly být stále přesvědčovány o tom, jak je Sovětský svaz moderní a pokroková země. K tomu mohly sloužit právě tyto zprávy v *Třásničkách*. Děti se dočetly například následující informace: „*Leningradský palác pionýrů navštíví za rok milión dětí. Kroužků je tu bohatý výběr – literární, automobilový, geologický, kosmonautický a další. Tento palác pionýrů patří v Sovětském svazu k nejstarším. Vznikl v roce 1937 z bývalého carského paláce.*“ (Ohníček 23(15), s. 3), „*Hlavní město Sovětského svazu Moskva je proslulé zelení svých parků. Je známo, že je to jedno z nejzelenějších hlavních měst. Na každého obyvatele tu připadne 20 m² zeleně*“ (Ohníček 26(5), s. 6) nebo „*V Moskvě se ročně prodá přes 40 miliónů květin. Protože poptávka po křehké kráse neustále stoupá, rozrostou se v nejbližší době plochy moskevských zahradnictví o další hektary kvalitní půdy.*“ (Ohníček 27(15), s. 6) Nejedná se tedy o důležité zprávy, ale hlavně o zajímavosti, které ukazují Sovětský svaz v dobrém světle.

Třásničky přinášely zajímavosti i z takových zemí, jako byly Spojené státy americké nebo Austrálie. Těch ale bylo výrazně méně. Ve většině případů se jednalo jen o jednotlivosti, které nebyly zdaleka tak zajímavé, jako zprávy o SSSR. Často se jednalo spíše o vtip pro zasmání než o zajímavost, která by měla dětem cokoliv o dané zemi říct. Zpráva z Austrálie tak vypadala například takto: „*Jedné australské turistce se podařilo vyfotit výborný snímek. Klokana však omrzelo čekat, až zaostří, a tak se výborný snímek podařil někomu třetímu, kdo to všechno pozoroval.*“ (Ohníček 23(15), s. 3) Našlo se ale i několik málo výjimek, kdy zprávy z nesocialistických zemí přinesly dětem opravdu zajímavou informaci, jako byla například zpráva o závodě automobilů z USA: „*Studenti amerických universit uspořádali závod automobilů napříč Spojenými státy. V závodě nejely však vozy obyčejné: studenti si je sami sestrojili. Některé byly poháněny elektřinou z baterií, jiné párou s uzavřeným oběhem. Zvítězil ten vůz, který nejméně znečišťoval ovzduší.*“ (Ohníček 22(3), s. 3)

4.1.2. Připomeňme si

Rubrika *Připomeňme si* vycházela v *Ohníčku* od 21. do 25. ročníku (1970–1975). Během posledního ročníku byla rubrikou již velmi nepravidelnou. Jejím úkolem bylo představovat a připomínat dětem významná data a osobnosti.

Co se týče významných dní, připomínaly se zde výročí a svátky, které byly v souladu se socialistickou svátečností²³. Československé svátky, stejně jako svátky dalších zemí socialistického bloku, byly po roce 1948 výrazně ovlivněny socialistickou tradicí, která často nebrala v potaz tradice jednotlivých národů. Důležitými svátky se staly ty, které připomínaly osvobození země Rudou armádou a Velká říjnová socialistická revoluce, která byla svátkem společným všem zemím socialistického bloku (Olšáková 2008). *Ohníček* ji pravidelně připomínal a v 27. ročníku k této příležitosti vyšla i speciální rubrika *60 let VŘSR: literární cestopis zemí přátel*, kam byly zařazovány povídky běloruských nebo litevských autorů. „Vítěznému únoru“ byly ve 23. ročníku věnovány hned 4 čísla, ve kterých se upozorňovalo na to, jak se od roku 1948 zlepšil život v Československu ve všech oblastech. Například že „Průměrná měsíční mzda jednoho pracovníka v národním hospodářství byla v roce 1950 – 1200 Kčs, nyní je více než 2000 Kčs.“ (*Ohníček* 23(9), s. 3) nebo že „V počtu lékařů na 10 000 obyvatel je Československo na druhém místě na světě (po Sovětském svazu).“ (*Ohníček* 23(10), s. 3). Dále se připomínal 30. prosinec 1922 jako výročí založení Sovětského svazu. Toto výročí bylo ve 23. ročníku doplněno reportáží z besedy z moskevského Paláce pionýrů, která pojednávala o astronomii a výzkumu vesmíru²⁴. Příležitostně rubrika připomínala i svátky dalších socialistických zemí. Jednalo se například o státní svátek Mongolské lidové republiky (*Ohníček* 21(21), s. 19) nebo Vietnamské demokratické republiky (*Ohníček* 23(1), s. 13). *Ohníček* nezapomínal ani na výroční sjezdy KSČ a SSM nebo významné dny jako Mezinárodní den žen (8. březen), Den tisku, rozhlasu a televize (21. září) či Den československé lidové armády (6. října).

Osobnosti časopis dětem nejčastěji připomínal u příležitosti jejich narozenin nebo výročí úmrtí. Ve většině případů se jednalo o významné politické osobnosti Sovětského svazu a KSČ. Příspěvky byly tvořeny krátkými odstavci, které shrnovaly život dané osobnosti. Časopis například připomínal úmrtí Klementa Gottwalda „*Před osmnácti lety, 14. března 1953, zemřel KLEMENT GOTTWALD, nejpřednější osobnost čs. Revolučního dělnického hnutí. Od roku 1929 byl až do své smrti v čele Komunistické strany Československa.*“ (*Ohníček* 21(13), s. 19) K oslavám významných osobností sloužily také doplňující články, které měly podobu někdy až pohádkového příběhu, a které

---

²³ Přehled významných svátku podává například Kalendář státních svátků, významných dní a výročí ČSR uveřejněný v *Pionýrské encyklopedii* Zdeňka Svatoše

²⁴ Toto nebyl ojedinělý příspěvek v *Ohníčku*, který se týkal kosmonautiky. Časopis například otiskl vyprávění sovětského kosmonauta Andrijana Nikolajeva o jeho pobytu ve vesmíru (*Ohníček* 21(10), s. 1). Sovětský svaz soupeřil se USA v dobývání a výzkumu vesmíru. Snažil se ale publikovat hlavně vlastní úspěchy (Bednařík, Jiráková a Köpplová 2011, s. 317).

vyzdvihovaly jejich kladné vlastnosti spolu s tím, co pro svou vlast dané osobnosti vykonaly. Například v příspěvku nazvaném „*Dvakrát stromy*“ je Vladimír Iljič Lenin vykreslován jako milovník přírody, který nesnesl neoprávněné kácení stromů, a tak vydal nařízení na ochranu parků a lesů. Celý článek končí větou „*21. ledna 1924 tento vzácný a velký revolucionář zemřel*“ (*Ohníček* 20(10), s. 2). Časopis tak vytvářel pozitivní příklady osobností, které spojoval s vrcholnými představiteli Sovětského svazu. *Ohníček* ale pamatoval i na nepolitické osobnosti. Jednou z nich byl Jan Amos Komenský. Časopis připomínal 300 let od jeho úmrtí a při té příležitosti představil čtenářům krátké ukázky z knihy *Orbis pictus – Svět v obrazech* (*Ohníček* 21(5), s. 2).

4.1.3. Čísla nám vyprávějí

Rubrika *Čísla nám vyprávějí* vycházela jen v průběhu 21. a 22. ročníku (1970–1972). Vycházela buď samostatně, nebo pod rubrikou *Připomeňme si*. Časopis zde čtenářům předkládal informace z různých oblastí. Jak už název napovídá, byly to informace číselné, někdy až statistické. Děti se tak mohly dozvědět, že vlny jsou při bouřích vysoké až 20 metrů, že moře a oceány zabírají 71% plochy naší země (*Ohníček* 21(10), s. 19), nebo že spotřeba masa na 1 obyvatele v Československu byla 71 kg (*Ohníček* 22(20), s. 6).

Častěji se zde ale našel prostor pro propagování KSČ, Pionýrské organizace SSM a Sovětského svazu. V jednom čísle se psalo o jeho velikosti, kdy byl uváděn jako největší stát na světě podle rozlohy, jako 3. největší stát na světě podle počtu obyvatel nebo jako stát s největším počtem vysokoškolských studentů, vědeckých pracovníků a lékařů (*Ohníček* 21(11), s. 19). V jiném čísle byla vyzdvihována tzv. pětiletka. Psalo se o tom, jak se v nadcházejících pěti letech zvýší výroba, kolik traktorů a nákladních aut dostane zemědělství nebo kolik vystuduje odborníků (*Ohníček* 21(19), s. 19). Nechyběla ani čísla o účasti v pionýrských organizacích. Například v roce 1972 bylo organizováno celkem 297 162 dětí v 18 854 oddílech. K dispozici byla i tabulka s údaji o jednotlivých krajích (*Ohníček* 22(23), s. 6).

4.1.4. Pionýrské glosy

Jak už název napovídá, hlavním obsahem této rubriky byly informace o Pionýrské organizaci SSM. *Pionýrské glosy* vycházely pravidelně od 26. ročníku (1975–1976). Hlavní náplní rubriky bylo představování pionýrských oddílů z celé země, v menší míře i připomínání důležitých výročí a sjezdů KSČ i PO SSM. Pionýrské oddíly byly nejčastěji

představovány v souvislosti s tím, jak plní své závazky. „*Pionýři 7. pionýrské skupiny v Plané nad Lužnicí seberou 3750 kg železného šrotu, 1000 kg starého papíru, 100 kg žaludů a kaštanů, vysázejí 1000 stromků, opracují 1000 brigádnických hodin na úpravě obce, odevzdají 300 Kčs na Fond solidarity. Začátkem prosince již hlásili první výsledky: odevzdali 400 kg žaludů a kaštanů a kolem 2220 kg železného šrotu.*“ (Ohníček 26(11), s. 3)

Součástí rubriky byly i knižní tipy pro děti. *Ohníček* dětem doporučoval knihy od domácích i zahraničních autorů. Jednalo se například o knihu Jiřího Trnky *Zahrada* (Ohníček 26(4), s. 3) nebo *Tom Sawyer detektivem a jiné povídky* od Marka Twaina (Ohníček 26(6), s. 3).

4.2. Volný čas a zábava

Sám časopis *Ohníček* sloužil dětem jako prostředek k využití volného času. Kromě toho jim však v každém čísle nabízel několik dalších tipů, jak svůj volný čas trávit. Časopis podporoval smysluplné trávení volného času u dětí. Většina jeho tipů totiž nabádala čtenáře k tomu, aby svůj čas trávili buď venku, nebo nějakými praktickými činnostmi. To bylo zcela v souladu s koncepcí socialistické výchovy, která podporovala aktivní trávení volného času. I volný čas byl oblastí života, kterou se komunistický režim snažil mít pod kontrolou. To se mu nejvíce dařilo pomocí organizací, ve kterých se snažil sdružovat co nejvíce lidí. Od 22. ročníku (1971) začal *Ohníček* v oblasti volného času výrazně propagovat Pionýrskou organizaci SSM, a nabádal tak čtenáře ke vstupu do ní.

Nejvíce tipů na trávení volného času se vyskytovalo v pravidelné rubrice *Všechno, co je tady, slečnám i pánům dohromady*, která zpravidla zabírala jednu dvojstranu. Zde děti dostávaly tipy na hry, jako například hra na ořešák: „*Všichni účastníci hry vylezou na strom a pevně se drží. Jen jeden dobrovolník zůstane na zemi a představuje zahradníka, zatímco ostatní jsou ořechy.*“ (Ohníček 19(11), s. 15). Čtenáři si mohli podle této rubriky i uvařit, jelikož její součástí byly jednoduché recepty, jako byl tvarohový krém s borůvkami (Ohníček 19(19), s. 11) a minitopinky (Ohníček 20(15), s. 13). Nechyběly zde ani návody, jak si doma něco vyrobit. Děti si mohly podle časopisu vyrobit například věšák (Ohníček 19(16), s. 12), děvčata ušít módní šaty (Ohníček 20(10), s. 12). Ohníček tak vedl děti k manuální práci, která byla jedním ze základních pilířů socialistické výchovy (Knapík a Franc 2018, s. 35). Nepravidelnou součástí této rubriky byly texty písní známých zpěváků

a rozhovory s celebritami. Čtenáři si mohli zazpívat písničky Václava Neckáře, Milana Drobného či Karla Gotta. Nepravděpodobně zde vycházely i seznamy dětí, které si chtěly dopisovat. Dopisování dětí bylo dle Knapíka a France (2018, s. 426) jednou z podporovaných činností v rámci mimoškolní výchovy, která se rozvíjela v 60. letech. Časopis jednou za čas uveřejňoval seznam několika dětí spolu s jejich adresami a informacemi o nich. Například co mají dotyční rádi nebo o čem by si chtěli psát. V *Ohníčku* si děti mohly najít kamaráda na dopisování v rámci ČSR. Obecně ale bylo podporováno dopisování i se sovětskými dětmi, jejichž adresu mohla dát k dispozici například pionýrská organizace (tamtéž). *Ohníček* sice nezprostředkoval zahraniční dopisování, ale dětem alespoň radil, kde zahraničního přítele získat. V jednom čísle *Ohníček* představil Klub mezinárodního přátelství, kam si děti mohly napsat o adresu (*Ohníček* 19(7), s. 22). V jiném čísle psal o Klubu mezinárodní družby, který si vyměňoval korespondenci s dětmi z Afriky, Indie i Nového Zélandu (*Ohníček* 21(12), s. 24). Od 21. ročníku došlo k přejmenování rubriky na *Pár bodnutí*, která se obsahově výrazně nelišila.

Od 22. ročníku začala rubrika vycházet pod názvem *Pionýrské kukátko*, a právě zde začíná výrazná propagace PO SSM. Rubrika od této chvíle mohla, a pravděpodobně i měla, vyvolat v dětech touhu vstoupit do organizace. Čtenáři zde i nadále nacházeli nejrůznější tipy a návody, ale ty jim byly předávány prostřednictvím příběhů z pionýrského oddílu. Pomocí zde uveřejňovaných textů děti poznávaly, jaká dobrodružství mohou v oddílu zažít a co všechno se zde mohou naučit. Z *Radkova zápisníku* byla podrubrika *Pionýrského kukátko*, ve kterém pionýr Radek popisoval nejrůznější úkoly a příhody z jeho oddílu. A právě při popisování těchto příběhů děti získávaly tipy na trávení volného času. V jednom čísle Radek například popisuje, jak se na táboře učil vyrábět pohlednici ze slámy a březové kůry (*Ohníček* 22(24), s. 12). Součástí této rubriky již nadále nebyly texty známých písniček a seznamy dětí, které stály o kamaráda na dopisování. Ani jedno se však z časopisu nevytratilo. Obojí vycházelo v *Ohníčku* i nadále, ale nezařazeno pod žádnou rubrikou.

Od 23. ročníku vymizelo z názvu této rubriky slovo pionýrská a nadále vycházela jen jako *Kukátko*. *Radkův zápisník* zde nahradily příběhy nadlesního Smrčky a jeho jezevčíka Feriny, kteří dětem ve svých dobrodružstvích představovali les s jeho přírodou a obyvateli. Učili děti poznávat stromy podle uschlých i čerstvých listů (*Ohníček* 23(2), s. 12) nebo upozorňovali, jaký nepořádek jsou lidé schopni zanechat v lese (*Ohníček* 23(4), s. 12). Neznamenal to ale, že by z rubriky vymizel pionýrský obsah. Pionýři zde byli

zastoupení příspěvky, které dětem přibližovaly, jak vlastně organizace pionýrů funguje. Vysvětlovaly se zde pionýrské symboly, jako byl šátek „*Pionýrský šátek je rudý a má trojúhelníkový tvar. Pionýři jej dostávají po složení slibu a nosí jej pod límcem košile...*“ (*Ohníček* 23(11), s. 12) nebo odznak složený ze státní vlajky, otevřené knihy a tří plamenů (*Ohníček* 23(16), s. 12). Součástí rubriky byly i výzvy k náboru, ve kterých byly představovány požadavky ke vstupu do organizace a složení pionýrského slibu (*Ohníček* 23(9), s. 12). Oproti předchozím ročníkům, došlo během 23. ročníku k úbytku návodů k vyrábění. To však již neplatí pro 24. ročník, kde se těchto návodů pro děti ujala nová rubrika *Na vlně Hermína. Kukátku* tak zůstal dostatek prostoru na představování PO SSM a její práce.

Zábavnou rubriku představovala dvojstrana plná vtipů. Její obsah se v průběhu sledovaných let téměř nezměnil, ale její název prošel hned několika změnami. Rubrika se nejdříve jmenovala *Made in Popletov*, následně *Pionýrský kinematograf* a *Z redakční ponožky žížaly Sámošky*. Jejím hlavním obsahem byly kreslené a psané vtipy, na které změny názvu rubriky neměly žádný vliv. Součástí *Ohníčku* byly také nejrůznější testy, křížovky a hádanky pro děti. Ty se nejčastěji vyskytovaly na jedné straně společně s redakčními informacemi na samotném závěru časopisu. A právě na této straně se také v pozdějších ročnících objevovaly již výše zmiňované texty známých písniček. V časopise nechyběly ani nejrůznější čtenářské soutěže, ve kterých děti musely do časopisu zasílat své odpovědi. Speciální rubrikou v tomto ohledu byly *Otázky detektiva Štíky*, vycházející od 22. do 25. ročníku. Detektiv Štika dětem vždy nastínil, jaký případ zrovna řeší, a dal jim své tipy na pachatele. Přijít na to, kdo jím opravdu byl, měli za úkol čtenáři. Své odpovědi posílali do redakce *Ohníčku* a správnou odpověď i s odůvodněním se dozvěděli v příštím vydání.

4.3. Beletrie

Beletrie byla nejpestřejší částí *Ohníčku* a zabírala v něm nejvíce prostoru, zhruba dvě třetiny obsahu každého čísla. Nejčastěji se jednalo o dobrodružnou, humornou a detektivní literaturu pro děti, která vycházela buď ve formě samostatných příběhů, nebo na pokračování. Převládajícím literárním žánrem byla povídka. Časopis dále publikoval bajky, pohádky, romány i cestopisné reportáže. Nevyhýbal se ani sci-fi námětům.

I beletrie *Ohníčku* měla dětem více přiblížit pionýry. Prostřednictvím rubriky *Pionýrská povídka pro hezkou chvíli v klubovně* byla dětem předkládána dobrodružství ze světa pionýrů, která čtenářům zprostředkovávala příběhy ze života mladých pionýrů. Tyto povídky vycházely buď na pokračování, nebo samostatně. Mladí pionýři se v nich dostávali do nelehkých situací, ve kterých pokaždé prokázali tzv. pionýrského ducha. Tyto příběhy měly dětem předkládat ty správné hodnoty pionýra²⁵. Například v jednom díle série Iva Pechara *Chlap v pytlovině* se mladá Olga bez váhání vydává sledovat nebezpečného muže, kterého hledá policie (*Ohníček* 24(17), s. 4-5). Jiný díl pojednával o kamarádství Dany a Mily, do kterého vstoupila žárlivost jedné z nich, a to kvůli pozici předsedkyně oddílové rady. Aby se jejich kamarádství spravilo, Dana se pozice předsedkyně dobrovolně vzdala. Mila se s ní ale již bavit nezačala (*Ohníček* 26(6) s.12).

Nedílnou součástí *Ohníčku* byly příběhy na pokračování. V časopise takto vycházely například *Boříkovy lapálie* Vojtěcha Steklače. Zábavným dobrodružstvím Boříka a jeho spolužáků Čendy, Mirka a Aleše byla v každém čísle věnována minimálně dvojstrana, která byla doplněna ilustracemi Vladimíra Renčina. Od 27. ročníku byly nahrazeny *Mikulášovými patáliemi* od Sempého a Goscinyho, jimiž se Vojtěch Steklač při psaní svých příběhů o Boříkovi inspiroval. Na pokračování vycházela i speciální příloha *Román na pokračování*. Vždy v průběhu jednoho celého ročníku *Ohníčku* vycházela v každém čísle na pokračování jedna či dvě krátké knihy. V 19. ročníku vyšlo na *Hoře Vinnetouově* od Karla Maye spolu s *Joe mezi piráty* od Jacka Londona. V následujících ročnících to byla detektivka Vojtěcha Steklače *Žlutý Robert*, cyklus dobrodružných příběhů *Objevitelé světa*, *Hrdinný kapitán Korkorán* od Alfréda Assollanta a *Jackova dobrodružství* od Fredericka Marryta.

Do obsahu časopisu byli pravidelně zařazováni zahraniční autoři. Co se týče sovětských autorů, jejich počet se mírně zvýšil od 20. ročníku časopisu, ale nikdy nepřevyšoval množství domácích autorů. *Ohníček* publikoval klasické ruské autory. Jedním z nich byl Fjodor Michajlovič Dostojevskij. Časopis vydal jeho povídku *Vánoční smuténka*, u které zdůraznil, jak důležitým autorem Dostojevskij byl, a že hlavními hrdiny jeho děl jsou lidé ponížení z dob carského Ruska (*Ohníček* 20(8), s. 6). Dalším takovým

---

²⁵ PO SSM měla u svých členů rozvíjet hodnoty socialismu. Její členové měli chápat význam práce pro společnost, měli mít aktivní vztah k životu a měli být odhodláni překonávat překážky (Svatoš 1978a, s. 19–20).

autorem byl Lev Nikolajevič Tolstoj²⁶. Ten byl publikován opakovaně a v časopise mu vyšly například následující povídky: *Lež a vítr* (*Ohníček* 20(5), s. 18), *Požární psi* (*Ohníček* 21(6), s. 23) nebo *Skok* (*Ohníček* 26(01), s. 9). Opakovaně byl zařazován i Michail Michajlovič Prišvin²⁷ se svými povídkami *Poprvé na čekané* (*Ohníček* 23(11), s. 7), *Chleba pro lištičky* (*Ohníček* 24(9), s. 18) a *Dědečkovy válenky* (*Ohníček* 26(6), s. 18) a Kirill Bulyčev se svými pohádkově a sci-fi laděnými příběhy *Brontůa* (*Ohníček* 23(1), s. 14) nebo *Stydlivý Šuša* (*Ohníček* 24(21), s. 10).

Zařazování byli i autoři ze západu. Patřil mezi ně již výše zmiňovaný Jack London²⁸, kterému *Ohníček* vydal nejen knihu *Joe mezi piráty*, ale i povídky *Můj bratr Otoo* (*Ohníček* 19(6), s. 19), *Rozdělat oheň* (*Ohníček* 21(7), s. 16) a *Maupi a jeho dům* (*Ohníček* 24(11), s. 16). Opakovaně vycházely i dobrodružné sci-fi příběhy Raye Bradburyho²⁹: *Martánský párkař* (*Ohníček* 19(9), s. 16), *Zelené ráno* (*Ohníček* 20(3), s. 16) a *Setkání s martánem* (*Ohníček* 23(24), s. 16).

Z domácích autorů dostával pravidelně prostor například Václav Čtvrtek, spisovatel pro děti a mládež, který publikoval hned v několika dětských časopisech (*Sluníčko*, *Mateřídouška*, *Pionýr*, *ABC* a mnoho dalších), a spolupracoval i s Československou televizí na Večerníčku (Janoušek 1995, s. 118). V *Ohníčku* mu vyšly například následující příspěvky: *Kulový blesk* (*Ohníček* 19(9), s. 10), *Co se mně a Frantovi stalo u tunelu s pískem* (*Ohníček* 22(20), s. 7) nebo *Jak se Rumcajs s Cipískem postarali vilám o muziku* (*Ohníček* 24(8), s. 10). Se svými povídkami *O výzkumu zimy* (*Ohníček* 19(6), s. 2.), *Sbírka známek* (*Ohníček* 20(1), s. 6) a *Detektivní případ s jehlou* (*Ohníček* 24(3), s. 18) v časopise pravidelně vycházel Karel Čapek, známý český prozaik, dramatik, básník, publicista a překladatel (Tomeš 1999, s. 183). Časopis čerpal především z jeho detektivních povídek, které vyšly v knihách *Povídky z jedné kapsy* a *Povídky z druhé kapsy*. Opakovaně byl publikován i Otakar Batlička, český spisovatel známý svými dobrodružnými povídkami pro mládež, které publikoval i v časopise *Mladý hlasatel* (Tomeš 1999, s. 58). V *Ohníčku* publikoval například *Příběh Teobalda Rousse* (*Ohníček* 21(18), s. 20), *Souboj draků*

---

²⁶ Klasický ruský autor – prozaik, dramatik, publicista a pedagog. Mezi jeho nejslavnější díla patří romány *Vojna a Mír* a *Anna Karenina* (Pospíšil 2001, s. 585-586).

²⁷ Ruský prozaik a publicista. Ve svých dílech často vycházel z etnografických cest po severu Ruska. Častými náměty tak byly: příroda, život bělomořských rybářů, Laponců a lovců, pohanské pověry a tradice (Pospíšil 2001, s. 480).

²⁸ Americký spisovatel, který procestoval celé Spojené státy jako tulák, a ze zkušeností poté čerpal ve svých dílech. Proslavil se knihou *Volání divočiny* a socialistickým románem *Železná pata*. (*Databazeknih.cz*)

²⁹ Americký spisovatel a scénárista, jehož díla *Martánská kronika* a *Ilustrovaný muž* jsou považována za klasiku sci-fi žánru a milníky americké literatury 20. století. Proslul také svým románem 451 stupňů Fahrenheita (*Albartos media*).

(*Ohníček* 23(4), s. 6) nebo *Knoflík mrtvého muže* (*Ohníček* 26(8), s. 11). Značnému prostoru se dostávalo i povídkám Iva Pechara, který v časopise působil jako redaktor.

Poezii nebylo v *Ohníčku* věnováno příliš prostoru. Ve sledovaném období vycházela především v 19. a 20. ročníku, kdy se redakce snažila do každého čísla zařadit alespoň jeden až dva příspěvky. Během 21. ročníku poezie ubývalo a následně vycházela jen sporadicky, v několika číslech každého ročníku. Mezi opakovaně zařazované autory patřili Josef Hanzlík³⁰, Vladimír Janovič³¹ a Jaroslav Seifert³².

4.3.1. Komiksy

Specifickým literárním útvarům, který v *Ohníčku* vycházel, byl komiks. Ten nechyběl v žádném jeho čísle, a byl také jedním z důvodů, proč byl časopis pro děti atraktivní. Scott McCloud (1994, s. 9) ve své knize *Understanding Comics* definuje komiks jako „ilustrace a jiná zobrazení, která jsou řazena vedle sebe v záměrných sekvencích, a mají za cíl předání informace či vyvolání estetického prožitku.“ Komiks byl ve 20. století rozšířeným a rozvíjejícím se žánrem s dominantním vizuálním vjemem. Tyto obrázkové kreslené seriály měly širokou škálu témat s původním nebo adaptovaným obsahem. V podobě komiksu by ztvárněn např. *Petr Pan*, *Válka s mloky* či *Staré pověsti české* (Čeňková 2006, s. 149). Komiksy vycházely pravidelně v různých periodikách, která se jejich vydáváním snažila získat více čtenářů. V některých vznikaly i samostatné sešitové edice (*Superman*, *Spiderman*) nebo tzv. románové komiksy. Socialismus se na tento žánr ne vždy díval pozitivně, proto některá vydání pozastavoval (tamtéž, s. 151–152). Komiksy tak v *Ohníčku* představovaly nejen progresivní formu zpracování příběhů, ale také pohodlnou formu čtení pro nenáročného čtenáře. Někdy k nim dokonce ani znalost čtení nebyla zapotřebí, jelikož *Ohníček* vydával i obrázkový komiks bez jakéhokoliv textu. Jednalo se konkrétně o krátká dobrodružství Bivoje, Kazi a Šemíka od Evy Průškové vycházející do roku 1972.

V každém čísle *Ohníčku* vycházely vždy minimálně tři až čtyři komiksy, kdy většina z nich zabírala alespoň jednu dvojstranu. Vycházely i výrazně kratší, které zabíraly

---

³⁰ V časopisech publikoval nejen svá díla, ale i překlady amerických a jugoslávských autorů. Spolupracoval s Československým rozhlasem i Československou televizí, která inscenovala jeho pohádky *O Terezce a paní Madam* (1977) či *Hodní Fridolín a Zlá Józka* (1984) (Janoušek 1995, s. 231–232).

³¹ Původním jménem Vladimír Pičman, básník, redaktor, pedagog a překladatel z angličtiny a italštiny (*Sdružení pro levicovou teorii*).

³² Český básník, novinář a překladatel. Svou kariéru začal v komunistickém tisku, ale po vyloučení ze strany působil v sociálně-demokratickém tisku. Nebál se kritizovat politiku ve vztahu k nekomfortním spisovatelům a k vězněným autorům. Roku 1984 získal Nobelovu cenu za literaturu (Janoušek 1998, s. 348–349).

jen půl strany (např. již výše zmíněna dobrodružství Bivoje, Kazi a Šemíka). Komiksy byly rozvrženy tak, aby nenásledovaly hned za sebou. Zpravidla býval jeden na začátku, jeden až dva v prostředku a jeden na poslední straně/dvojstraně. Tyto poslední strany se vyznačovaly tím, že *Ohníček* zde vždy během jednoho ročníku věnoval prostor určité sérii. V 19. ročníku zde vycházel *Robot Miki* od Zdeňka Milera, který vyprávěl dobrodružství Mikiho a jeho kamaráda Jirky o tom, jak se snaží dostat uprchlého lva do jeho rodné Afriky. Ve 20. ročníku vycházely *Kousky mládence Ferdý Mravence*³³ Ondřeje Sekory. Tento komiks byl zajímavý tím, že texty, které popisovaly jednotlivé obrázky, byly veršované. Celý text jednoho dílu tak zněl například takto: „*Tyčinky i muška malá na ospalce Ferdu vzala. Trhá je a dolů háže, Ferdovi se neukáže. Ferda však má dobré oči, hlavu jen tak trochu stočí. A teď velkou pomstu chystá. Dostaneš to, buď si jistá! Vousáč z něho stal se rázem, muška všechno pouští na zem. A teď pláče, bé, bé, bé, strašidlo mne sežere.*“ (*Ohníček* 20(1), s. 32) Během následujících ročníků patřily tyto poslední strany autorům Věře Faltové a Vojtěchu Steklačovi, který však publikoval pod různými pseudonymy jako Velký Pirát, Kapr či Růžek. Postupně zde společně vydali následující komiksy: *Mořští vlci ve Vesmíru*, *Mořští vlci a sedm trpaslíků*, *Mořští vlci a poklad trpasličího krále*, *Sněhurka a trpaslík Dodo*. Tyto komiksy se roku 2014 dočkaly i knižního vydání pod názvem *Dobrodružství mořských vlků*. Po této sérii následovaly komiksy s psím hlavním hrdinou. Během 25. a 26. ročníku to byla *Karáskova dobrodružství* a od 27. ročníku komiks *Barbánek*.

Ani dobovému režimu nechybělo v tak populárním žánru zastoupení. Pionýři měli v *Ohníčku* svůj vlastní komiks. Od 23. ročníku vycházeli *Aleňáci: Všední i nevšední příběhy pionýrské družiny*. Autoři Pechar s Dvořákovou v nich dětem představovali partu pionýrů a jejich dobrodružství. Pionýři v příbězích prokazovali kladné vlastnosti. Jednou z nich byla například statečnost při hašení požáru loděnice, kdy Aleňáci neváhali pomoci starému plavčíkovi (*Ohníček* 23(13), s. 4–5). I v rámci tohoto žánru zařazoval *Ohníček* sovětské autory. Jednalo se konkrétně komiks na válečné motivy *Syn pluku* od Valentina Petroviče Katajeva a dobrodružný komiks *Neuvěřitelné příběhy Volky Kostylkova a džina Chottabyče* od Lazara Lagina.

V průběhu celého sledovaného období vycházely v *Ohníčku* komiksy s nejrůznější tematikou. Velkého prostoru se mezi nimi dostávalo autorům Ivu Pecharovi a Teodoru

---

³³ Ferda Mravenec byl nejznámější postavou zvířecích komiksů. Nejdříve vycházel v *Dětském koutku Lidových novin* (1935-1941), poté v letech 1945-51 v *Mateřídoušce* (Čeňková 2006, s. 153).

Pištěkovi. Mezi jejich díla patřil například *Profesor Dugan*, který se se svou ponorkou snaží dostat až na dno Atlantického oceánu. *Komiks 10 000 mil na vzdorujících strojích* zase líčí automobilový závod z Pekingu do Paříže z roku 1907 a *Pavouk Nephila* vypráví o velkém nebezpečném pavoukovi. Všechny tyto tři komiksy vyšly také v knižní podobě, a to v roce 2016 pod titulem *Kultovní komiksy*. I přesto, že svými náměty jsou tyto příběhy bližší spíše chlapcům, dívky si v *Ohníčku* také přišly na své. Například *Kouzelnou Luckou* od Evy Průškové. Lucka vlastní kouzelný klobouk, který plní přání, avšak většinou ne zcela podle představ Lucky. Například v jednom díle si Lucka při hokejovém zápase přeje, aby se z ní stal bezvadný křídelní útočník. Klobouk jí ale nechal narůst křídla místo toho, aby z ní udělal dobrou hráčku (*Ohníček* 26(11), s. 15). Komiksy *Sek a Zula*, *Kočičárny Kida a Pida* a již výše zmíněné *Neuvěřitelné příběhy Volky Kostylkova* byly svými tématy blízké jak chlapcům, tak děvčatům. Autoři Švandrlík a Neprakta³⁴ ve svém komiksu *Sek a Zula* vyobrazovali příběhy pravěkých dětí a jejich kamarádů, mezi něž patřili hlavně dinosauři. *Kočičárny Kida a Pida*, jak už sám název napovídá, byly vtipné příběhy dvou hlavních hrdinů, kteří vymýšleli, jak napálit dareby.

Časopis *Ohníček* byl na komiksy tak bohatý, že kromě již dvou výše zmíněných knih (*Dobrodružství mořských vlků* a *Kultovní komiksy*) vyšla v roce 2002 i *Velká kniha komiksů z časopisu Ohníček*, která obsahovala komiksy *Pavouk Nephila*, *Desetioký*, *Kraken*, *Profesor Dugan*, *Rex Star* a *10 000 mil na vzdorujících strojích*.

4.4. Poradna časopisu

Poradna *Ohníčku*, neboli ta část časopisu zabývající se dopisy čtenářů, byla rubrikou, která ve sledovaném období vycházela zpočátku pravidelně a bez jakéhokoliv zařazení. Až od 23. ročníku ji *Ohníček* vydával pod názvy *Pozor, opsáno z vašich dopisů* či *Problém, který tě trápí*. Tyto rubriky již nebyly součástí každého čísla. Průměrně jim bylo věnováno maximálně půl strany, prostor tak dostal většinou jen jeden čtenář.

Poradna fungovala tak, že děti zasílaly do redakce dopisy, ve kterých se nejčastěji svěřovaly se svými problémy. Na stránkách časopisu se poté objevily zkrácené verze těchto dopisů a následná rada. Z *Ohníčku* bohužel není zřejmé, kdo přesně na dětské dopisy odpovídal, protože zde buď podpis chybí, nebo jsou pod odpovědí podepsáni „*Tvoji*

---

³⁴ Pod pseudonymem Neprakta publikoval český kreslíř a ilustrátor a Jiří Winter (*Neprakta*)

kamarádi z Ohníčku“. Na základě tohoto podpisu a faktu, že jsou všechny odpovědi psány v množném čísle, se lze domnívat, že za ni bylo zodpovědných hned několik členů redakce časopisu. Odpovědi *Ohníčku* byly vytvářeny v dobovém pohledu na autority, které děti měly spatřovat nejen ve svých rodičích, kteří byli odpovědní za jejich výchovu, ale také ve svých učitelích. O ty se komunistická strana opírala a přisuzovala jim nezastupitelnou roli nejen ve vzdělání, ale i ve výchově dětí, jelikož právě učitelé měli zaručovat výchovu v souladu s marxisticko-leninským světovým názorem (14. sjezd KSC 1971, s. 583). Proto, kdykoliv se čtenáři svěřovali s trápením týkajícím se rodičů a učitelů, časopis odpovídal velice opatrně, a nikdy nešel proti těmto dvěma autoritám.

Jako příklad lze uvést příběh Josefa Š. (*Ohníček* 19(6), s. 22), který se *Ohníčku* svěřuje, že je doma neustále bit, třeba když zapomene něco udělat, a že by nejraději utekl. Na to mu *Ohníček* odpovídá „*Kam bys utekl Pepíku? A kam byste chtěli utéct vy všichni, kteří nemáte doma na různých ustláno? Napište nám. My vám pak zkusíme poradit několik možností, které byste mohli vyzkoušet, a třeba by se vám pak utíkat nechtělo.*“ K příběhu Josefa Š. se časopis vrací o několik čísel později, kde zveřejňuje dvě reakce čtenářů na Josefův příběh. První, velmi krátká, vyjadřuje s Josefem soucit. Avšak druhá, podstatně delší reakce, Josefa nepodporovala. Na závěr byla odpověď redakce, která se přikláněla k druhé nepodporující reakci „*Zdeňku, plně s tebou souhlasíme. Většina stížností, které nám napsali ještě další čtenáři, že musejí doma moc dělat, jsou plané nářky. Všichni přece víte, že práce šlechtí člověka, a co se v mládí naučíš... Uvědomte si, že rodiče opravdu vynakládají na vaši obživu a výchovu značné úsilí a je proto správné, když část svých starostí předávají vám.*“ (*Ohníček* 19(12), s. 22) Josefovi se tedy žádné podpory od redakce *Ohníčku* nedostalo, a dokonce ani nepředložila žádné slibované možnosti, díky kterým by se pak dětem nechtělo utíkat z domu.

Druhým příkladem je příběh Hanky, která se svěřuje s tím, jak se jí nevyplatilo mluvit pravdu. Její paní učitelka během vyučovací hodiny zakopla a poté vzteky nakopla batoh jednoho z žáků. A právě při tom vzteklém nakopnutí si přivodila výron. Paní ředitelce ale řekla, že si výron přivodila při náhodném zakopnutí o špatně položený batoh. A tak Hana, jakožto předsedkyně třídy, řekla paní ředitelce, jak se to doopravdy stalo, a tím se znelíbila své paní učitelce. Odpověď redakce *Ohníčku* začíná tím, že nemohou situaci řádně posoudit, protože neznají všechny okolnosti, a poté dodávají „*Každý z nás může mít někdy slabou chvíli. I soudružka učitelka. A teď si, Hanko, uvědom, že ji sleduje neustále třicet párů očí, které na ní vidí všechno. I člověk, který se umí velmi ovládat, může*

v okamžiku nenadále bolesti ztratit rozvahu. V takové chvíli pak vidí třeba všechno trochu jinak než právě těch třicet párů kritických očí.“ (*Ohníček* 23(15), s. 14) Odpověď *Ohníčku* se tedy spíše snažila omluvit chování paní učitelky, namísto aby například ocenila to, že Hana pravdivě vylíčila situaci paní ředitelce. Je tedy patrné, že *Ohníček* chtěl podporovat autoritu rodičů a učitelů, a proto se jejich případné chyby snažil omlouvat.

Ohníček uveřejňoval i takové dopisy, které už žádnou radu nepotřebovaly, protože si čtenáři dokázali se svou situací poradit sami, anebo se jen chtěli pochlubit dobrým skutkem. Tyto dopisy byly zveřejňovány pod názvem *Pozor, opsáno z vašich dopisů*. Jednalo se nejčastěji o příspěvky pionýrů, kteří do časopisu psali, jak spolu se svým oddílem dokázali vyřešit nějaký problém nebo udělat někomu radost. V takových případech *Ohníček* oddíl pochválil a dával za vzor ostatním dětem. V jednom čísle časopis chválil pionýrský oddíl za úklid odpadků v parku (*Ohníček* 25(6), s. 26). V jiném čísle zase za to, že se pionýři rozhodli vyrobit dárky osamělým důchodcům (*Ohníček* 27(15), s. 29).

4.5. Vzdělávání a výchova

Součástí *Ohníčku* byly i texty vzdělávacího nebo poučného charakteru. Ty se snažily dětem předávat informace zábavnou, odlehčenou formou, často v podobě zajímavostí, a jen některé z nich měly podobu odborných textů. Většinou se tyto texty sdružovaly v určitých rubrikách. *Ohníček* se v takových příspěvcích zaměřoval na oblast přírodních a technických věd, tedy obory, na které kladl komunistický režim důraz. Poznatky ze společenských věd se v časopise vyskytovaly jen minimálně.

Za nejvíce ovlivněnou rubriku lze v této oblasti považovat *Obrázkový kabinet dějepřavy*, který dětem přibližoval různé historické události a osoby. Pravidelně začal vycházet od 26. ročníku a za její obsah byl zodpovědný Alexej Pludek³⁵, za doprovodné kresby pak Gustav Krum. Ti zde dětem představovali dějiny vycházející ze *Starých pověstí českých* a z doby Karla IV. Děti se tak dozvěděly například o tom, jak Svatopluk zradil Rostislava (*Ohníček* 26(4), s. 7) nebo o tom, co všechno Karel IV. udělal pro Prahu (*Ohníček* 27(23-24), s. 50). Jiráskovy *Staré pověsti české* byly komunistickou stranou popularizovány již od roku 1949, kdy vyšly jako první svazek v rámci edice „*Odkaz*

---

³⁵ Spisovatel, redaktor a dramaturg s komunistickým a antisemitským smýšlením. Přispíval například do *Nedělních novin, Rudého práva, Mladé fronty a Literárního měsíčníku*. V 1992 byl zvolen poslancem Federálního shromáždění za Levý blok, dále založil Slovanskou unii, jejímž cílem byla obrana Československa před cizím, zejména germánským, nebezpečím (Janoušek 1998, s. 235).

národu“. Hlavním propagátorem Jiráskových děl se stal Zdeněk Nejedlý, podle kterého byla právě Jiráskova díla tou pravou lidovou četbou, která měla zprostředkovávat poznání národní historie v pravém světle (*Ústav pro studium totalitních režimů*).

Jednou ze vzdělávacích rubrik byly tři krátké odstavce *Proč? Jak? Co?* vycházející pravidelně od 22. ročníku (1971–72). Odstavce spolu vzájemně nijak nesouvisely, každý odpovídal na zcela jinou otázku, jako například „*Proč říkáme dýmka míru? Jak vznikla fotografie? Co je to mořská houba?*“ (*Ohníček* 22(23), s. 13) nebo „*Proč mají medúzy dlouhá chapadla? Jak žije zvěř ve Vysokých Tatrách v zimě? Co víte o vodopádech?*“ (*Ohníček* 27(15), s. 13). Na každou otázku odpovídá krátký výstižný odstavec o pár větách. Jako třeba na již výše zmiňovanou otázku ohledně chapadel medúzy odpovídá časopis následovně „*Medúzy patří mezi takzvané láčkovce. Podobají se váčku, uvnitř kterého probíhá trávení. Na okraji váčku, který má tvar zvonu, jsou chapadla, jimiž uchvacují rybky, červy nebo ráčky. Dlouhá chapadla se při pohybu táhnou daleko za medúzou a na jejich konci jsou zvláštní žahavé buňky...*“ (tamtéž). Z *Ohníčku* není jasné, na základě čeho redakce otázky vybírala. Mohlo se jednat jak o otázky čtenářů, tak o náhodný výběr redaktorů. Dále není jasné ani to, kdo je za rubriku zodpovědný, a kdo tedy na otázky odpovídá. Lze však přepokládat, že redaktori psali odpovědi s pomocí odborníka či knihy.

Klub chytrých byl rubrikou, která vycházela v průběhu 24. ročníku. V každém čísle se zaměřovala na jiný obor, jako byla botanika, fyzika nebo technika. Dětem zde byly vysvětlovány jevy z daných oborů a zároveň si zde mohly s *Ohníčkem* i zasoutěžit. V každém vydání pro ně byla připravena zábavná soutěžní otázka, která vždy souvisela s tématem. A tak například když se *Klub chytrých* zabýval technikou, děti měly zjistit, která otázka vyvede z míry humanoida, který má schopnost odpovídat na otázky (*Ohníček* 24(17), s. 23). Správnou odpověď se vždy dozvěděly v následujícím vydání.

Další rubrika vzdělávacího charakteru se týkala čistě jen zvířat. Pod názvem *Atlas vzácných zvířat sedmi kontinentů* vycházela ve 26. ročníku *Ohníčku*. Jejím autorem byl Jiří Felix, zoolog pracující pro pražskou zoologickou zahradu. Ten zde čtenářům představoval různá zvířata, jako byla želva sloní, která může vážit až 250 kg (*Ohníček* 26(5), s. 23), nebo adax ze skupiny antilop, který v zoologických zahradách patří mezi vzácné exponáty (*Ohníček* 26(11), s. 23). *Atlas* nabízel informace o původu a historii daného zvířete, o jeho stylu života, potravě, a v neposlední řadě také o současném stavu jeho chovu.

V průběhu 27. ročníku byla součástí *Ohníčku* vystřihovací příloha *Náповědník*. Jednalo se o takovou malou dětskou encyklopedii, která měla v každém čísle podobu čtyřstránkového archu. Ze všech čísel 27. ročníku mohly děti získat knihu o 84 stranách. V posledním čísle ročníku časopis zveřejnil návod, jak si na tuto knihu vytvořit desky. V *Náповědníku* se děti dočítaly zajímavosti ze světa přírody, nejčastěji pak o zvířatech „*Khahau nosatý je jednou z nejpodivnějších opic. Dospělý samec má tak obrovský nos, že mu visí až přes bradu...*“ (*Ohníček* 27(15), s. 23) a rostlinách „*Červení obři žijí v Kalifornii na svazích pohoří Sierra Nevada v Severní Americe. Sekvojovec obrovský patří do velké rodiny jehličnatých stromů z čeledi tisovcovitých...*“ (*Ohníček* 27(7), s. 24).

Kromě těchto vzdělávacích příspěvků byly součástí časopisu i texty s poučením, které se snažily čtenáře nabádat k slušnému chování a zdravým návykům. Nejčastěji se tato poučení skrývala v náhodně zařazovaných příbězích. V jednom takovém se děti dozvěděly, jak důležitá je hygiena nejen pro člověka, ale i pro zvířata. Jedná se o povídku *Sloní kosmetika* od Heleny Kholové, která vypráví o malém Vaškovi, který se nechtěl mýt. Chtěl se radši stát slonem, protože ti se také podle něj umývat nemusí. Jeho sousedka mu však vysvětlila, jako moc se o sebe sloni musí starat kvůli své suché a choulostivé kůži, a tak Vašík pochopil, že i on se o sebe musí starat (*Ohníček* 25(9), s. 7). V jiném příběhu *Ohníček* dětem ukazuje, jak se nevyplácí být nepoctivý. Franta, přezdívaný čachrář, nevhodně měnil se spolužáky věci. Často si je od nich jen bral a bil je. K tomu navíc dostával špatné známky, které gumoval. Jednou mu na to však tatínek přišel, a to zrovna v ten samý den, kdy Franta nepoctivě získal krabičku poplašných patronek. Od tatínka pak dostal přesně tolik ran řemenem, kolik bylo v krabičce patronek (*Ohníček* 23(15), s. 18). Na příkladu namyšleného nosorožce z povídky *Zrcadlo* od Sergeje Michalova vysvětloval časopis dětem, že si nemají dělat hlavu z posměvačných lidí. Tento nosorožec se směje všem ostatním zvířátkům, že jsou ošklivá, ale když se sám podívá do zrcadla, nepozná se, a prohlásí, že před ním stojí zrůda. Ostatním zvířátkům tak dojde, že je nosorožec hloupý, a že jeho urážky vůbec nemusí brát vážně (*Ohníček* 24(17), s.18).

V průběhu 22. ročníku vycházela rubrika *Zrcátko*, která radila dětem, jak dbát na to, aby vypadaly čistě a úhledně. Záříjové *Zrcátko* tak například upozorňovalo na to, že by děti měly mít pokaždé čisté a pěkně zastřižené nehty (*Ohníček* 22(2), s. 13). Říjnové *Zrcátko* pak zase radilo, jak se starat o vlasy tak, aby vypadaly čistě a učesaně. (*Ohníček* 22(4), s. 13). Nechyběly ani návody, jak si zašít díry na oblečení (*Ohníček* 22(20), s. 13).

Jak se správně zachovat v situacích, které se týkaly nejen silničního provozu, se měli čtenáři naučit ve speciální soutěži, kterou *Ohníček* připravil ve spolupráci s Ústavem zdravotní výchovy v Praze a BESIPem (Bezpečnost silničního provozu). Během tří čísel vyšlo v *Ohníčku* celkem 32 obrázků zachycujících děti v různých situacích. Úkolem čtenářů bylo vybrat, jak se mají dotyční z obrázku správně zachovat. Na výběr měli vždy ze 3 možností. Pokud odpověděli na všechny situace správně, po složení prvních písmen každé správné odpovědi měli získat tajenku, kterou zasílali do *Ohníčku* (*Ohníček* 22 (22-24)).

5. Závěr

Tato práce si kladla za cíl zjistit, jak dobová propaganda ovlivnila obsah dětského časopisu *Ohníček* v letech 1969–1977, tedy v době tzv. normalizace. Ta se vyznačovala snahami Komunistické strany Československa o opětovné získání kontroly nad společnostmi. Tyto snahy se výrazně dotkly médií, tedy i dětských časopisů. Na základě provedené obsahové analýzy časopisu jsem došla k závěru, že *Ohníček* byl v těchto letech dobovou propagandou ovlivněn hned několika způsoby.

Dobová propaganda se v časopise nejvíce projevila přímou propagací Pionýrské organizace SSM a jejích hodnot. Tu lze v časopise pozorovat především od 22. ročníku (1971–1972), kdy začala vycházet rubrika *Pionýrské kukátko*, později jen *Kukátko*. *Pionýrské kukátko* dětem pomocí historek z pionýrského oddílu předávalo tipy na trávení volného času. Zároveň dětem vysvětlovalo fungování organizace, její historii i podmínky ke vstupu. Pionýrskou organizaci dětem přibližovaly i *Pionýrské glosy*, které vycházely od 26. ročníku (1975–1976). Jejich hlavním úkolem bylo představit pionýrské oddíly a poctivě plnění jejich úkolů. K další popularizaci organizace docházelo v beletristických příspěvcích, a to konkrétně v komiksu *Aleňáci: Všední i nevšední příběhy pionýrské družiny* a v dobrodružných povídkách v sérii *Pionýrská povídka pro hezkou chvíli v klubovně*.

V *Ohníčku* docházelo i k přímé propagaci Sovětského svazu, Komunistické strany Československa a jejich významných osobností a výročí. Touto propagací byly nejvíce zasaženy rubriky *Trásničky*, *Čísla nám vyprávějí* a *Připomeňme si*. Co se týče Sovětského svazu, jednalo se nejčastěji o příspěvky v *Trásničkách* (vycházející po celé sledované období), které měly podobu zajímavých informací o zemi. Tyto informace vykreslovaly Sovětský svaz vždy v dobrém světle, a měly tak pravděpodobně dětem pomáhat při vytváření pozitivního vztahu k zemi. K propagaci komunistické strany byla využívána především rubrika *Čísla nám vyprávějí* (1970–1972), která vyzdvihovala plány tzv. pětiletky nebo zásluhy strany na zkvalitňování života občanů. Významné sovětské a československé politické osobnosti byly spolu s důležitými dny propagovány v rubrice *Připomeňme si* (1970–1975). Časopis představoval osobnosti, jako byl Klement Gottwald, Gustáv Husák nebo Vladimír Iljič Lenin. Takové příspěvky zdůrazňovaly kladné vlastnosti a zásluhy daných osobností. Rubrika dále připomínala i významné dny a výročí. Nejvíce prostoru bylo vždy věnováno výročím významným pro Sovětský svaz a KSČ. Jednalo se

například o výročí Velké říjnové socialistické revoluce nebo „Vítězného února“. Při těchto příležitostech byl většinou vydáván i speciální příspěvek mimo rubriku *Připomeňme si*. Významným dnům, jako byl Den Československé lidové armády nebo Den tisku, rozhlasu a televize, nebyl věnován větší prostor.

Kromě této přímé propagace se vliv dobového režimu v *Ohníčku* promítal i nepřímo. Jednalo se například o způsob, jakým časopis dětem odpovídal na dopisy. Z analýzy vyplynulo, že v případě, kdy se děti svěřovaly s problémy, které se týkaly se rodičů nebo učitelů, časopis odpovídal velmi opatrně. *Ohníček* nikdy nevystoupil proti těmto dvěma autoritám, naopak se jejich pozici snažil podporovat. Za další nepřímý projev propagandy lze považovat i zařazování vzdělávacích příspěvků jen z takových oborů, na které kladl komunistický režim důraz, tedy obory technické a přírodovědecké. Režim mohl mít vliv i na mírné zvýšení počtu sovětských autorů publikovaných na stránkách *Ohníčku* od 20. ročníku (1969–1970).

Dalším z možných zásahů komunistické strany do časopisu mohla být personální obměna, kterou *Ohníček* prošel na začátku sledovaného období. V průběhu let 1969–1971 došlo ke změnám ve složení redakční rady časopisu. Překladatelka Růžena Steklačová a redaktor Václav Chmelíř byli nahrazeni bohemistkou dr. Jaroslavou Hrabákovou a ilustrátorkou Evou Průškovou. Změna nastala i na postu šéfredaktora, kde Marie Lapáčková v roce 1971 nahradila Jiřího Binka, který tuto funkci vykonával od roku 1953.

V rámci sledovaného období se propaganda v *Ohníčku* nejvýrazněji projevovala v letech 1970–1975. Jedná se o období, kdy vycházely nejvíce ideologicky zatížené rubriky, a kdy se ve velké míře připomínala Pionýrská organizace SSM. Několik rubrik mělo v tomto období ve svém názvu slovo „pionýrská“. Po roce 1975 zůstaly nejvíce zatíženými rubrikami *Třásničky*, které i nadále přinášely zprávy ze Sovětského svazu, a *Pionýrské glosy s Kukátkem*, které pokračovaly s propagováním pionýrů. *Pionýrské glosy* na sebe zároveň částečně převzaly funkci zaniklé rubriky *Připomeňme si* a dětem připomínaly důležitá výročí KSČ a Pionýrské Organizace SSM.

Na základě provedené analýzy časopisu *Ohníček* v letech 1969–1977 lze konstatovat, že časopis v této době opravdu sloužil jako nástroj dobové propagandy, a to především v rámci vyzdvihování Pionýrské organizace SSM a Sovětského svazu. I přesto ale časopisu zůstalo dostatek prostoru na vytváření kvalitního a zajímavého obsahu pro děti. *Ohníček* jim přinášel tematicky pestrý obsah, který z velké části tvořily beletristické

příspěvky. Časopis v nich kombinoval domácí a zahraniční literaturu, a to jak v podobě klasických povídek a románů, tak v podobě oblíbených komiksů. Publikovaly se příběhy především s dobrodružnou, detektivní, humornou a sci-fi tematikou. Ohníčku se dařilo pravidelně zařazovat i příspěvky od západních autorů, jako byl Jack London nebo Ray Bradburry. Zbytek čísla tvořily naučné a zábavné příspěvky. Mezi ty zábavné patřily rozhovory s celebritami, texty známých písničků, kreslené i psané vtipy nebo klasické hádanky a křížovky. Nechyběly ani různé čtenářské soutěže. Naučné příspěvky dětem zdůrazňovaly, jak je důležité dbát na osobní hygienu a upravený vzhled. Pomocí speciálních rubrik jim také byly předávány informace zaměřené na určitý obor, jako například na historii, botaniku nebo zoologii.

6. Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny:

Ohníček. Praha: Mladá fronta, 1969-1977. ISSN 0030-1272.

Protokol IX. řádného sjezdu Komunistické strany Československa: v Praze 25. - 29. května 1949. Praha: Ústřední výbor KSC, 1949.

14. sjezd Komunistické strany Československa: Praha 25. května - 29. května 1971: [Sborník referátů, dokumentů a rezolucí ze sjezdu]. Praha: Svoboda, 1971.

Literatura:

ACARKIN, Aleksandr Nikolajevič. *Leninský Komsomol: črty z historie VLKSM.* Praha: Mladá fronta, 1959.

BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů.* Praha: Dokořán, 2004. Bod (Dokořán). ISBN 80-86569-89-6.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BLÁHA, Václav. *Volný čas a socialistická výchova dětí v době mimo vyučování.* Seč: Socialistický svaz mládeže., 1977.

BREUEROVÁ, Alena. *Můj rok 1969.* Brno: BizBooks, 2019. ISBN 978-80-265-0823-6.

BURTON, Graeme a Jan JIRÁK. *Úvod do studia médií.* Brno: Barrister & Principal (nakladatelství), 2001. ISBN 80-85947-67-6.

CIGÁNEK, Radim. *Politický zápas o jednotnou státní školu 1945-1949.* Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1611-7.

CÍSAŘOVSKÁ, Blanka a Vilém PREČAN, ed. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-084-6.

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež.* Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

- ČMOLÍK, Otto, ed. *Kapitoly z historie Pionýrské organizace v Československu: (stručný nástin vývoje v letech 1945-1978)*. Praha: Mladá fronta, 1979.
- DOKOUPIL, Blahoslav. *Slovník českých literárních časopisů, periodických literárních sborníků a almanachů 1945-2000*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-7294-041-4.
- EMMERT, František. *Rok 1968 v Československu*. Praha: Vyšehrad (nakladatelství), 2007. ISBN 978-80-7021-903-4.
- FORMÁNKOVÁ, Pavlína. Propaganda pro nejmenší: dětská literatura ve službách komunistických idejí. *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Lidové noviny, 2007, 29(1), 17-20. ISSN 0418-5129.
- Historie skautingu: cestou k pramenům*. 2., upr. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 1999. ISBN 80-86109-27-5.
- CHALOUPKA, Otakar a Jaroslav VORÁČEK. *Kontury české literatury pro děti a mládež (od začátku 19.století po současnost)*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1984.
- JANOUSEK, Pavel, ed. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945: díl 1 A-L*. Praha: Brána, 1995. ISBN 80-85946-16-5
- JANOUSEK, Pavel, ed. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945: díl 2 M-Ž*. Praha: Brána, 1998. ISBN 80-7243-014-9.
- JIREŠ, Pavel. *Lateránské smlouvy v zrcadle československé diplomatické korespondence*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Katedra církevních dějin a literární historie. Vedoucí práce Doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.
- JŮVA, Vladimír. *Všestranná výchova a socialistická společnost*. Praha: SPN, 1989. Pedagogické studie.
- KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu: k sociálním dějinám v letech 1945-1969*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1536-5.
- KALOUSEK, Jiří a Jiří LAPÁČEK. *Otazníky detektiva Štíky*. V Praze: Albatros, 2012. ISBN 978-80-00-02858-3.
- KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948-1953*. Praha: SPN, 1991. Odborná literatura pro učitele. ISBN 80-04-25700-3.

- KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-87029-31-2.
- KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk, 1993. Studie, materiály, dokumenty. ISBN 80-85270-22-6.
- KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Mezi pionýrským šátkem a mopedem: děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948-1970*. Praha: Academia, 2018. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2890-7.
- KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Praha: Academia, 2011. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2019-2.
- KNOPP, Guido. *Hitlerova mládež: ztracená generace*. V Praze: Ikar, 2003. ISBN 80-249-0276-1.
- KOUKOLÍK, František. *Mocenská posedlost*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1825-8.
- LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. Praha: Scriptorium, 1998. Documenta Pragensia. ISBN 80-902151-9-X.
- MCCLLOUD, Scott. *Understanding comics: the invisible art*. New York: William Morrow, 1994.
- OLŠÁKOVÁ, Doubravka. *Pohyblivé svátky: kalendáře a významná výročí let 1945 - 1960. Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. Praha: Lidové noviny, 2008, 30(8), 34-36. ISSN 0418-5129.
- OTÁHAL, Milan. *Normalizace 1969-1989: příspěvek ke stavu bádání*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 2002, svazek 36. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, 36. ISBN 80-7285-011-3.
- POLÁK, Josef. *Přehledné dějiny české literatury pro děti a mládež a četby mládeže: (od počátků obrození a předchůdců do vzniku socialistické literatury)* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

POSPÍŠIL, Ivo. *Slovník ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů*. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-068-3.

SPOUSTA, Vladimír. Ke 100. výročí narození prof. Františka Holešovského: teoretika ilustrace dětských knih a estetické výchovy. *Pedagogická orientace*. 2004, 14(4), 118-125.

SVATOŠ, Zdeněk, ed. *Pionýrská encyklopedie*. Díl 1. Praha: Mladá fronta (nakladatelství), 1978a.

SVATOŠ, Zdeněk, ed. *Pionýrská encyklopedie*. Díl 2. Praha: Mladá fronta (nakladatelství), 1978b.

ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850-1989)*. Praha: Karolinum (nakladatelství), 2014. ISBN 978-80-246-2478-5.

TOMEŠ, Josef. *Český biografický slovník XX. století. I. díl: A-J*. V Praze: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-247-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Karolinum (nakladatelství), 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Internetové zdroje:

Autoři: Vladimír Janovic. *Sdružení pro levicovou teorii* [online]. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://sok.bz/autori/janovic-vladimir>

Do Síně slávy českého komiksu vstoupil Ivo Pechar, autor legendárních seriálů v časopise Ohníček. *Literární noviny* [online]. 2020 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.literarky.cz/literatura/832-do-sine-slavy-ceskeho-komiksu-vstoupil-ivo-pechar-autor-legendarnich-serialu-v-casopise-ohnicek>

Jack London. *Databazeknih.cz* [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jack-london-111>

JIRÁSKOVSKÁ AKCE – HISTORICKÝ KONTEXT. *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. [cit. 2020-06-19]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologickych-textu/jiraskovska-akce/jiraskovska-akce-historicky-kontext/>

Katalog: Poledňák, Alois. *Městská knihovna v Praze* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: https://search.mlp.cz/cz/osoby/polednak-alois/1150247/#/ak_od=key-eq:1150247&ak_o=key-eq:1150247

Literární archiv Památníku národního písemnictví - Binek Jiří: Informace o fondu. *Badatelna.eu: paměťové instituce on-line* [online]. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2395/uvod/>

O autorovi. *Karel Soukup* [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: <https://www.karelsoukup.cz/autor.html>

Ray Radbury. *Albatros media* [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <https://www.albatrosmedia.cz/autori/16612821/ray-bradbury/>

ŠEBEK, Jaroslav. Totalitní režimy sázely na mládež. *Katolický týdeník* [online]. 2010, 1.12.2010, (49) [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/totalitni-rezimy-sazely-na-mladez.html>

Životopis. *Neprakta* [online]. [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.neprakta.com/node/12>

Zákony:

Zákon č. 31/1953 Sb. o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). In *Sbírka zákonů republiky Československé*. 7. 5. 1953.

Zákon č. 186/1960 Sb. o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 28. 12. 1960.

Zákon č. 168/1968 Sb. o gymnasiích. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 19. 12. 1968.